

Helsinki

Kivinokka

Ympäristöhistoriallinen selvitys
ja kehittämisperiaatteet

Helsinki

KIVINOKKA

Ympäristöhistoriallinen selvitys
ja kehittämisperiaatteet

Kaupunkiympäristön julkaisuja 2021:5

Tilaaja: Helsingin kaupunki / Kaupunkiympäristö / Kaupunkitila- ja maisemasuunnittelu
Vastuuhenkilö: Johanna Himberg, puh. 09 31021806
Teksti: Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy / Niina Alapeteri, Elina Renkonen, Tiina Perälä.
Taitto: Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy / Niina Alapeteri
Kartta-aineistot: © Kaupunkimittausosasto, Helsinki
Valokuvat ja kartat: Historialliset valokuvat ja kartat:
ALA= Albumitauki.fi, HKA = Helsingin kaupunginarkisto, HKMKA = Helsingin kaupunginmuseon kuva-arkisto, KA = Kansallisarkisto, Kansallisarkiston digitoidut aineistot, MVKA = Museoviraston kuva-arkisto, KK= Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot, RA = Riksarkivet, Ruotsin valtionarkisto, KRA = Krigsarkivet, Ruotsin sota-arkisto, KSA = Kansan arkisto,
Nykytilan valokuvat: Elina Renkonen, Ronja Rajamäki ja Niina Alapeteri/Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy, kevät/kesä/syksy/talvi 2020.
Visualisoinnit: Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy / Niina Alapeteri, Elina Renkonen, Ronja Rajamäki
Sarja: Helsingin kaupungin kaupunkiympäristön julkaisuja 2021:5
ISSN: ISSN 2489-4230 (verkkojulkaisu)
ISBN: ISBN 978-952-331-891-5 (verkkojulkaisu)
Etukannen kuva: Kuva 1. Näkymä Kivinokan pohjoiselta uimarannalta vuonna 1932. Kuva Aarne Pietinen. MVKA.

Sisällysluettelo

Saatteeksi	7
Alueen sijainti ja suunnittelu- ja suojelutilanne	9
Historian vaiheet	13
Nykytila ja säilyneisyys	35
Arvot ja vaalittavat ominaispiirteet	39
Lähteet ja kirjallisuus	47
Kehittämisperiaatteet kulttuurihistorian ja maiseman näkökulmasta	43
Viitteet	50
Kuvailulehti	53

Kuva 2. Selvitysalueen rajat ja kartanoalueen raja. Ilmakuva vuodelta 2019. Ilmakuva Helsingin kaupunki. Näkymä Oy.

Saatteeksi

Kivinokan kansanpuisto sai alkunsa työväestön virkistyspaikkana viime vuosisadan alkupuolella. Työväenyhdistykset halusivat parantaa ahtaasti asuneen työväen oloja tarjoamalla näille vuokraamiaan Vanhankaupunginlahden rantoja ja saaria leiriytymispaikoiksi. Työläisten virkistysalueena toimineesta Kivinokasta tuli suosittu helsinkiläisten retkeily- ja telttailualue vuonna 1931, kun 27 hehtaarin suuruinen Kivinokan kansanpuisto virallisesti perustettiin. Kesämaja-alue rakentui pikkuhiljaa, ja 30-luvun puolivälissä kesämajalaisille annettiin lupa pystyttää kiinteiden lautapohjien päälle kangastelttoja ja pahvista ja puukuitulevystä rakennettuja majoja. Kiinteitä kesämajoja Kivinokkaan rakennettiin 1940-luvun alusta lähtien.

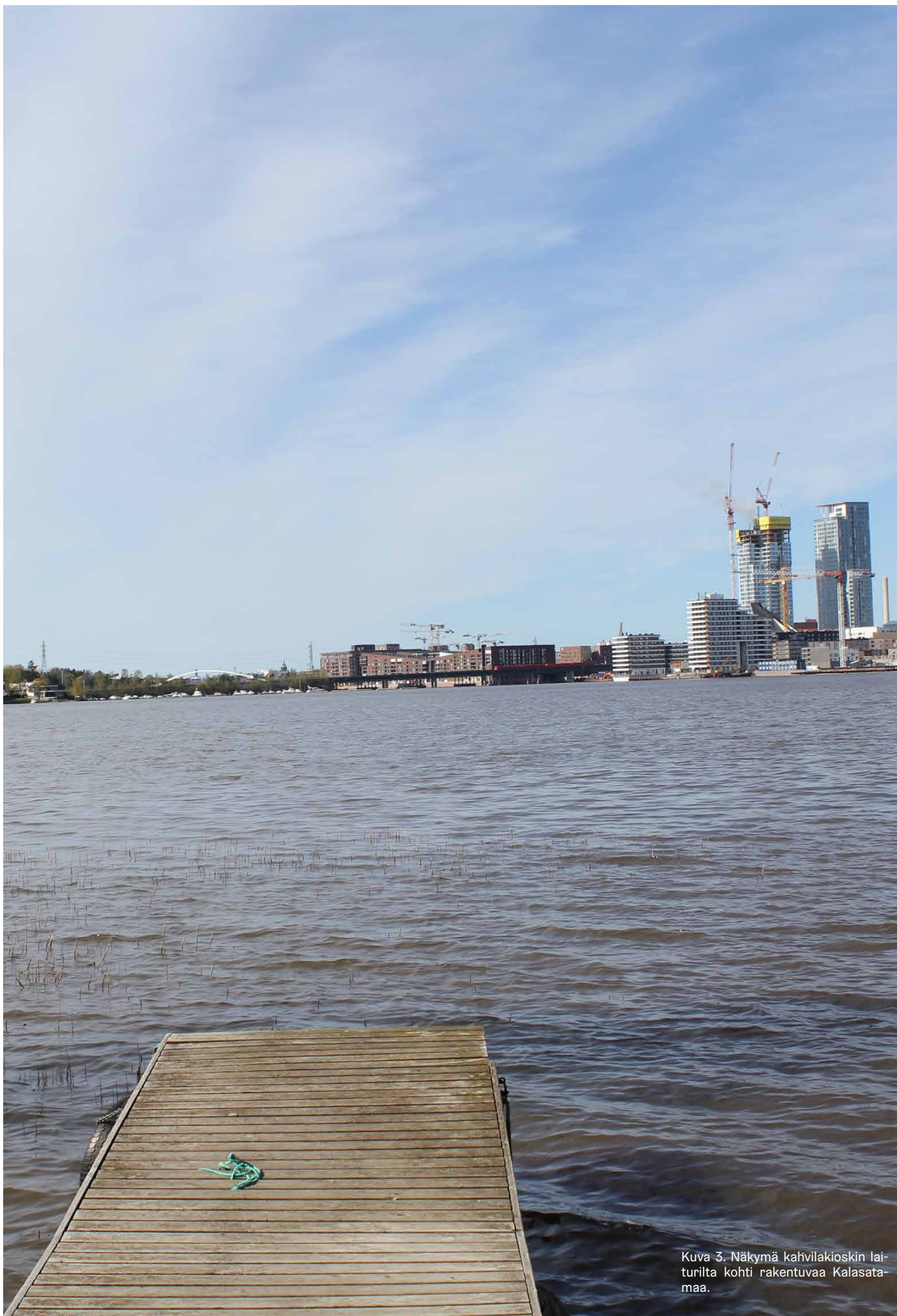
Kivinokan kehitykseen 1900-luvun aikana ovat osaltaan vaikuttaneet Helsingin voimakas väestönkasvu, kaupungin ja liikenteen kasvaminen sekä työväen vapaa-ajan lisääntyminen. 1900-luvun aikana palkallinen vuosiloma yli nelinkertaistui, ja pääpiirteissään kuusipäiväisestä työviikosta siirryttiin viisipäiväiseen työviikkoon. 1900-luvun alussa voimakkaasti työväen asuttamalla Kallion ja Hakaniemen alueella asuttiin ahtaasti, ja Kivinokassa retkeily, telttailu ja myöhemmin mökkeily tarjosivat vapaa-ajalle toivottua vastapainoa pienten, parvekkeettomien asuntojen ja asfaltoitujen sisäpihojen värittämään arkeen.

1500-luvulta 1900-luvun alkupuolelle asti Kulosaaren kartanon maihin kuulunut Kivinokka on kehittynyt viimeisen sadan vuoden aikana venein saavutettavasta telttailualueesta monipuoliseksi ulkoilualueeksi, jossa on historiallisia kesämaja-alueita, arvokkaita luontoalueita ja

maisemia. Kivinokka on siirtolapuutarhaa lukuun ottamatta asemakaavoittamatonta aluetta. Helsinki on käynnistänyt asemakaavatyön, jossa Kivinokan aluetta suunnitellaan virkistys- ja viheralueeksi ja monipuolisesti merellistä virkistystä ja matkailua palvelevaksi alueeksi. Kivinokkaan kuuluvasta Kulosaaren kartanoalueesta on valmistunut ympäristöhistoriallinen selvitys vuonna 2019

Työssä laaditaan suppea ympäristöhistoriallinen selvitys, joka on lyhyt yhteenvetomainen kooste Kivinokan alueelle tehdyistä selvityksistä. Koosteessa käydään läpi alueen historiaa sekä maisematilan ja kaupunkirakenteen kehitys. Työn tavoitteena on tunnistaa kesämaja-alueiden kulttuurihistorialliset ja paikallisen maisemakuvan kannalta arvokkaat, vaalittavat ja kehitettävät piirteet ja määritellä suositukset alueen jatkosuunnittelulle ja alueen kehittämiseksi siten, että alueen kulttuurihistorialliset arvot säilyvät. Laadittu selvitys toimii ulkoilualueen asemakaavoituksen ja kehittämisen lähtöaineistona.

Selvitys on laadittu huhtikuun 2020 ja tammikuun 2021 välisenä aikana Helsingin kaupungin kaupunkiympäristön toimialan toimeksiannosta Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy:ssä, jossa työstä ovat vastanneet maisema-arkkitehdit Niina Alapeteri, Elina Renkonen ja Tiina Perälä sekä maisema-arkkitehtiopiskelija Ronja Rajamäki. Työtä on kaupunkiympäristön toimialan maankäyttö ja kaupunkirakenneyksikössä ohjanneet maisema-arkkitehti Maija Lounamaa, maisema-arkkitehti Johanna Himberg ja liikennesuunnittelija Markus Ahtiainen.

Kuva 3. Näkymä kahvilakioskin laiturilta kohti rakentuvaa Kalasatamaa.

Alueen sijainti ja suunnittelu- ja suojelutilanne

Kivinokka sijaitsee Itä-Helsingissä, Kulosaaren ja Herttoniemen kaupunginosissa, Vanhankaupunginselälle työntyvällä niemellä, Kulosaaren ja Herttoniemen metroasemien välissä. Selvitysalue rajautuu etelässä Kipparilahdensilmukaan ja pohjoisessa Vanhankaupungin selän merialueisiin, idässä Herttoniemen siirtolapuutarha-alueeseen ja Kivinkokan vanhaan metsään, lännessä Naurissalmeen. Selvitysalueena olevaan Kivinkokkaan kuuluvat kesämaja-alueet sekä niiden väliin jäävät metsä- ja ranta-alueet, Kulosaaren kartanoalue rakennuksineen, viljelypalsta-alueet ja venesatama-alueet.

Selvitysalueella ei ole tällä hetkellä voimassa olevaa asemakaavaa. Alueen asemakaavoitus on käynnistynyt syksyllä 2019. Yleiskaavassa vuodelta 2016 pääosa selvitysalueesta on merkitty virkistys- ja viheralueeksi. Kaavamääräyksiin on kirjattu, että "aluetta kehitetään merkittävänä virkistys-, ulkoilu-, liikunta-, luonto- ja kulttuurialueena, joka kytkeytyy seudulliseen viherverkostoon ja merelliseen virkistysvyöhykkeeseen. Lähtökohtana on säilyttää verkoston metsäinen luonne." Kulosaaren kartanoalue on yleiskaavassa merkitty merellisen virkistys- ja matkailun alueeksi. Kaavamääräykseen on kirjattu, että "aluetta on tarkoitus kehittää merkittävänä virkistys-, ulkoilu-, liikunta-, luonto- ja kulttuurialueena, joka kytkeytyy mantereeseen virkistys- ja viheralueisiin. Merkintä sisältää loma-asumisen ja matkailun alueita." Sekä virkistys- ja viheralueelle että merellisen virkistys- ja matkailun alueella on annettu seuraava lisämääräys: "Suunnittelussa tulee turvata kulttuurihistoriallisten ja maisemallisten arvojen säilyminen sekä ottaa huomioon ja turvata luonnon monimuotoisuuden, ekosysteemipalvelujen kehittämisen, luonnonsuojelun ja ekologisen verkoston sekä metsäverkoston kannalta tärkeät alueet." Yleiskaavan baanaverkko sekä kantakaupunkialue C2 sivuavat etelästä selvitysalueita. Kantakaupunkimerkintä tarkoittaa aluetta, jota kehitetään toiminnallisesti sekoittuneena asumisen, kaupan ja julkisten palvelujen, toimitilojen, hallinnon, puistojen, virkistys- ja liikuntapalvelujen sekä kaupunkikulttuurin alueena.

Kuva 4. Ote Yleiskaavasta 2016. Helsingin kaupunki.

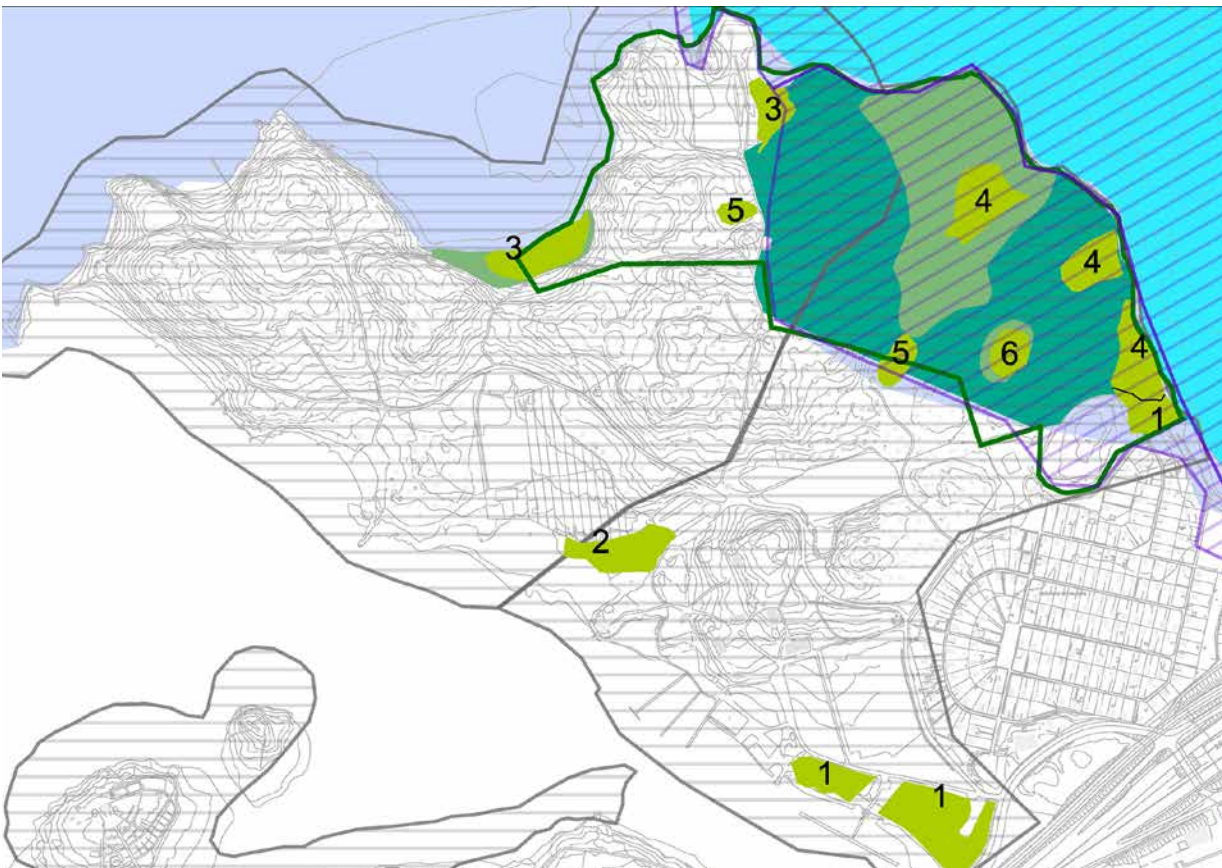

Kuva 5. Näkymä Kivinokan vanhan metsän luonnonsuojelun alueen reunalta. Taustalla näkyy JHL:n kesä-maja-alue.

Kivinokka on arvioitu maakunnallisesti arvokkaaksi kulttuuriympäristöksi ja helsinkiläisittäin merkittäväksi kulttuurimaisemakohteeksi Helsingin yleiskaavan pohjaksi laaditussa aineistossa. Kivinokan kulttuuriympäristön arvo perustuu kesämaja-alueisiin ja pitkään historiaan kaupungissa asuvan työvään vapaa-ajanvieton paikkana. Kivinokka on osa Helsingin niemeä kehystävää kansanpuistojen ketjua. Kansanpuistot ovat kulttuurihistoriallisesti merkittäviä merellisiä kaupunkilaisten virkistys- ja lomailualueita.¹

Selvitysalueella on runsaasti luontoarvoja (ks. oheinen kartta). Kivinokan uhanalaisista luontotyypeistä selvitysalueelle sijoittuu pohjoisrannan silmälläpidettävä saniaisvaltainen kostea lehtoalue, länsirannan erittäin uhanalainen tervaleppäluhta ja Naurissalmen rannan silmälläpidettävät vaahteralahdot sekä Kivinokan vanhaan metsään liittyvät uhanalaiset ruohokorvet, kuten osin kesämaja-alueelle sijoittuva erittäin uhanalainen ruokokorpi, Kivinokan suo. Koko selvitysalue on lisäksi merkittävää lepakkoaluetta. Alueen pohjoisosassa on arvokas 1.luokan lepakkoalue ja eteläosa tärkeä 2.luokan lepakkoaluetta. Selvitysalue sijaitsee Kivinokan vanhan metsän luonnonsuojelualueen vieressä ja vanha kuusikko ulottuu myös selvitysalueen pohjoisosiin, jossa on paljon lahoppua ja Suomen oloissa poikkeuksellisen rikas kääpä- ja orvakka- sekä orakaslajisto. Kivinokan pohjoisosan rannat ovat osa Vanhankaupunginlahdenaluetta, joka on määritelty tärkeäksi linnustoaluetta Suomessa.²

- Arvokkaat kääpäalueet
- Arvokkaat lintualueet
- Suomen - ja kansainvälisesti tärkeät lintualueet
- Arvokkaat lepakkoalueet
- Luonnonsuojelualue Kivinokan vanha metsä
- Natura-alue
- Arvokkaat kasvikohteet
- Uhanalaiset ja silmälläpidettävät luontotyypit
 - 1. Vaahteraliehto
 - 2. Tervaleppäluhta
 - 3. Kostea, keskivävinäinen lehto
 - 4. Tuore, keskivävinäinen lehto
 - 5. Ruohokorpi
 - 6. Saraneva

Kuva 6. Ote Luontotietojärjestelmästä 2020. Helsingin kaupunki.

Kuva 7. Kulosaaren tiluskartta vuodelta 1692. Geometrisk Charta öfver Brändö. Kartan laatinut Samuel Brotherus. Karttaan on merkitty Brändö gårdh, sen pellot (raidoitettu) ja niityt (keltaisella). Räälssitilan pääarakennus sijoittuu salmen läheisyyteen, peltoaukean pohjoispuolelle, selvästi pohjoisemmaksi kuin vuoden 1754 kartassa. Saaren Herttoniemestä erottava salmi näkyy enää kapeana jokena tai ojana. Pellot sijoittuvat saaren eteläosiin, pohjoisosiin on merkitty kallioista metsää. Peltojen

pohjoispuolella on niittyalue, jonka poikki näyttäisi kulkevan puro, joka saa alkunsa kallion juurelta. Pellot on aidattu. Osa tilasta ulottuu salmen toiselle puolelle. Tästä kartasta voidaan tulkita, että 1930-luvun peltolina olleet alueet olivat jo 1600-luvun lopulla viljelyksessä. Kartta on laadittu ison reduktion myötä tapahtuneiden muutoksien jälkeen. KA.

Kuva 8, viereinen sivu ylinnä. Geometrisk charta öfwer Brändö Rushtalls ägor. Nils Westermärkin

kartta vuodelta 1754. Kartta esittää tilannetta Augustin Ehrensvarldin omistaessa kartanon. Pellot on kuvattu keltaisella ja harmaalla, käyttämättömät pellot ja niityt vihreällä. Metsät on valkoisella. Kartassa on kuvattu pohjoisia alueita kalioiseksi alueeksi, jolla on pieniä mänty- ja kuusimetsiä. KA.

Kuva 9, viereinen sivu alinna. Ote senaattikartasta vuodelta 1870-luvulta. Kartanon pääarakennuksen edustalle on merkitty laaja puutarha. Metsäalueet on mer-

kitty vaalean ruskealla. Kartassa niemenkärjessä lukee "Kivinokka". Metsäalueella kulkee katkoviivoin esitettyjä polkuja. Rantaviivaan on merkitty punaisella ruovikkot. KA.

Kivinokka kuuluu Kulosaaressa kartanon maihin 1500-luvulta 1900-luvun alkupuolelle. Vuoden 1692 kartassa Brendöön saaren ja nykyisen Herttoniemen välinen salmi on kuroutunut jo umpeen. Alue näyttäytyy vanhoissa kartoissa hyvin kallioiselta. Kulosaaressa kartano peltoineen sijoittui alueen viljaviini eteläosiin. Vuoden 1692 tiluskartan mukaan aidatun kartanoalueen pohjoispuolella oli kallioisten metsäalueiden lisäksi yksi niittyalue. Vuoden 1754 tiluskartan mukaan niemi oli tuolloin suurelta osin kallioista maastoa, jossa oli pienialaisia mänty- ja kuusivaltaista metsiköitä (berg och stenig mark med små tall och granskog). Karttaan merkityt kolme niittyaluetta sijoittuivat laaksoihin ja alaville ranta-alueille. Kartan mukaan pohjoisin niistä oli Norrstrandängen, niemen länsirannalla sijaitseva Strandängen, niemen keskellä oleva niitty oli Mosakiärrens ängen. Kahden eteläisimmän niittyalueen läpi kulkee oja, joka laskee alueen keskellä olevalta suolta. Mosakiärrens ängenin eteläpuolelle oli merkitty lähde. 1870-luvun kartassa voidaan nähdä niemen kärjessä oleva Kivinokka niminen saari, johon kulki silta. Kartan mukaan kartanolta johti polkuja kohti Kivinokkaa ja pohjoisrannan hiekkarantaa ja tie pohjoiselle niittyalueelle.

Närta-Renovations
i 2 delar öfver

Brändö enslakta skattehemman

i Helsinge socken och Nylands län
Upprättad med afseende på ägostyckning år 1907

Edvard Tuckkila
vicklandsmästare

Renovationsdelen

Eigenheternas tecken

R. A. 1° - 1°
- 1° - 1°

Importen i jordregistret 1907
A. H. H. H. H.

Renovationsen är utlyst för offentlig
öfverläggning den 11 december 1908.

En öfver
Edvard Tuckkila

ägare

stads

Helsingfors

Stora
Kivinkka

Gita Bässen

Stora Bässen

Brändö

Helsingfors

1:2

Kivinokka 1900-luvun alussa

Vielä 1900-luvun alussa Kivinokka kuului Kulosaaren kartanon maihin. Kartanoelämään kuului myös ulkoilmasta nauttiminen. Kartanon metsäalueilla käytiin sienessä, pohjoisrannan hiekkarannalla käytiin uimassa ja nokassa käytiin ihaillemassa maisemia. Kartanoherra Johan Cronstedtin aikana kartano eli kukoistuskauttaan. Kartanoa pyöritti suuri joukko palvelusväkeä. Kartanon omistajan perhe oli runsaslukuinen; paroni oli jäänyt kahdesti leskeksi, ja lapsia oli kahdesta avioliitosta. Cronstedtin aikana kartanoalueelle rakennettiin useita asuinrakennuksia niin työväelle kuin perheen jäsenille, mm. päärakennuksen pohjoispuoliselle metsäkumpareelle Tallbackan huvila, lounaisrannan valkoinen huvila, Gunnarstorp.³ Samoihin aikoihin lienee rakennettu myös pohjoisrannalla, Norrstrandsängenin laidalla sijaitseva kalastajatorppa pihapiireineen.

Kartanoherra Johan Cronstedtin kuoltua vuonna 1907 suurin osa kartanon maista myytiin AB Brändö Villastad -yhtiölle, mikä tarkoitti sekä Kulosaaren että nykyisen Kivinokan alueen siirtymistä uuden perustettavan huvila-kaupungin omistukseen. Kartanon ydinalueet jäivät yhä Cronstedtin perheen omistukseen.⁴ Tuolloin laaditussa tiluskartassa näkyy kaupan yhteydessä muodostunut uusi kiinteistön raja, joka seuraili pitkälti niittyjen ja metsän reunaa sekä pohjoiselle asuinrakennukselle johtanutta tietä (ks. oheinen kuva). Yhtiölle siirtyi siis rakentamaton Stuguö (nykyinen Kulosaari) sekä kartanoalueen metsäinen niemen kärki. Niityt ja rakennukset jäivät Cronstedtin perheen omistukseen.

1900-luvun alussa lähes puolet Helsingin asukkaista kuului työväkeen ja eli varsin niukoissa oloissa. Työväki asui usein hyvin ahtaasti, pääosin Pitkäsillan pohjoispuolella olevissa tiiviissä kaupunginosissa, joissa ei juuri ollut tilaa puistoille. Tuolloin ei vielä ollut nykyisiä jokamiehenoikeuksia, vapautta liikkua luonnossa tai nousta maihin Helsingin lähisaariin, lukuun ottamatta Helsinkiin perustettuja kansanpuistoja.

Työväenyhdistykset halusivat tarjota paljon maaseututautaiselle työväestölle vapaa-ajan ohjelmaa ja mahdollisuuksien virkistystä luonnossa, joten yhdistykset alkoivat vuokrata Vanhankaupunginlahden rantoja ja saaria jäseniensä kesänvietto- ja leiriytymispaikoiksi.⁵ Näin työväenliike sai työväestölle vapaa-ajan ympäristön, jota samalla pystyi valvomaan ja kontrolloimaan.⁶ Kesäsiirtolatoiminta käynnistyi 1901 Viikissä, 1904, Lammassaareissa, 1907 Kuusisaareissa eli nykyisellä Kuusiluodolla.⁷ Kivinokan ensimmäinen vuokraaja oli Sörnäisten työväenyhdistys, joka vuokrasi Brändö Villastad Ab:ltä erinäisiä alueita Kivinokalta vuosien 1916-25 aikana.

Aluksi lyhyen maayhteyden puuttuessa Kivinokkaan saavuttiin soutaen suurilla puuveneillä, joihin mahtui jopa 50 matkustajaa. Veneet lähtivät pääsääntöisesti Hakaniemestä ja niissä laulettiin aatteellisia lauluja. Perillä oli usein yhteisöllistä toimintaa, kuten valistuspuheita, leikkejä ja urheilukisoja. Kesäiltaisina ja -viikonloppuisin Kivinokka houkutteli nuorisoa. Alueella myös yövyttiin, ensin havu- ja risumajoissa ja pian teltoissa.⁸ Brändö Villastad Ab vuokrasi Kivinokan alueita vuodesta 1923 lähtien myös vuonna 1887 perustetulle urheiluseuralle Helsingin Ponnistukselle.⁹

Helsingin kaupunki oli neuvotellut uuden omistajan kanssa Brändön tilan ostosta jo vuodesta 1919 lähtien.¹⁰ Kaupunki oli jo aiemmin hankkinut Herttoniemen kartanon maita ja tilan ostoa pidettiin tarpeellisena etenkin sujuvan liikenneyhteyden turvaamiseksi Sörnäisten ja Herttoniemeen kaavaillun satama-alueen välillä. Vasta 1927 kaupunki ja Brändö Gårds aktiebolag pääsivät viimein yhteisymmärrykseen tilan hinnasta, ja Helsingin kaupunki osti Brändön yksinäisen verotalon.¹¹ Seuraavana vuonna kaupunki osti Brändö Villastad Ab:ltä Kivinokan ja suuren alueen Kulosaaren sisäosista.¹² Huomattavaa on, että tässä vaiheessa kaupunki vielä suunnitteli Kivinokan mahdollista hyödyntämistä satamatoimintoihin.¹³

Kuva 10. Tiluskartta vuodelta 1907 liittyy kartanon tilusten myyntiin. Karttaan liittyvässä asiakirjassa todetaan, että vuosien 1754 ja 1792 kartat tiluksista ovat vanhentuneet, minkä takia uusi kartoitus oli syytä tehdä tässä vaiheessa. Kartalla vihreällä värillä on merkitty puutarha, keltaisella värillä pellot, pelkällä vihreällä niityt, punaisella tontit ja pihat sekä valkoisella metsät. Kartan selitysosassa metsiä on kuvailtu kuivat mäntyvaltaiset kan-

gasmetsiksi. Sinisellä rajattu valkoinen alue tarkoittaa alavaa metsää, sinisellä rajattu raidoitettu alue suota tai kosteikkoo, harmaa kallioita ja haalean sininen viiva ojaa. Rakennukset ovat merkitty oranssilla värillä. Punaisella näkyy tiluksia jakava raja, josta No:11 on Cronstedtin perheen omistuksessa ja No: 12 on Brändö Villastadin omistama alue. Rakennuksia on tiluskartan mukaan 21 kappaletta. KA.

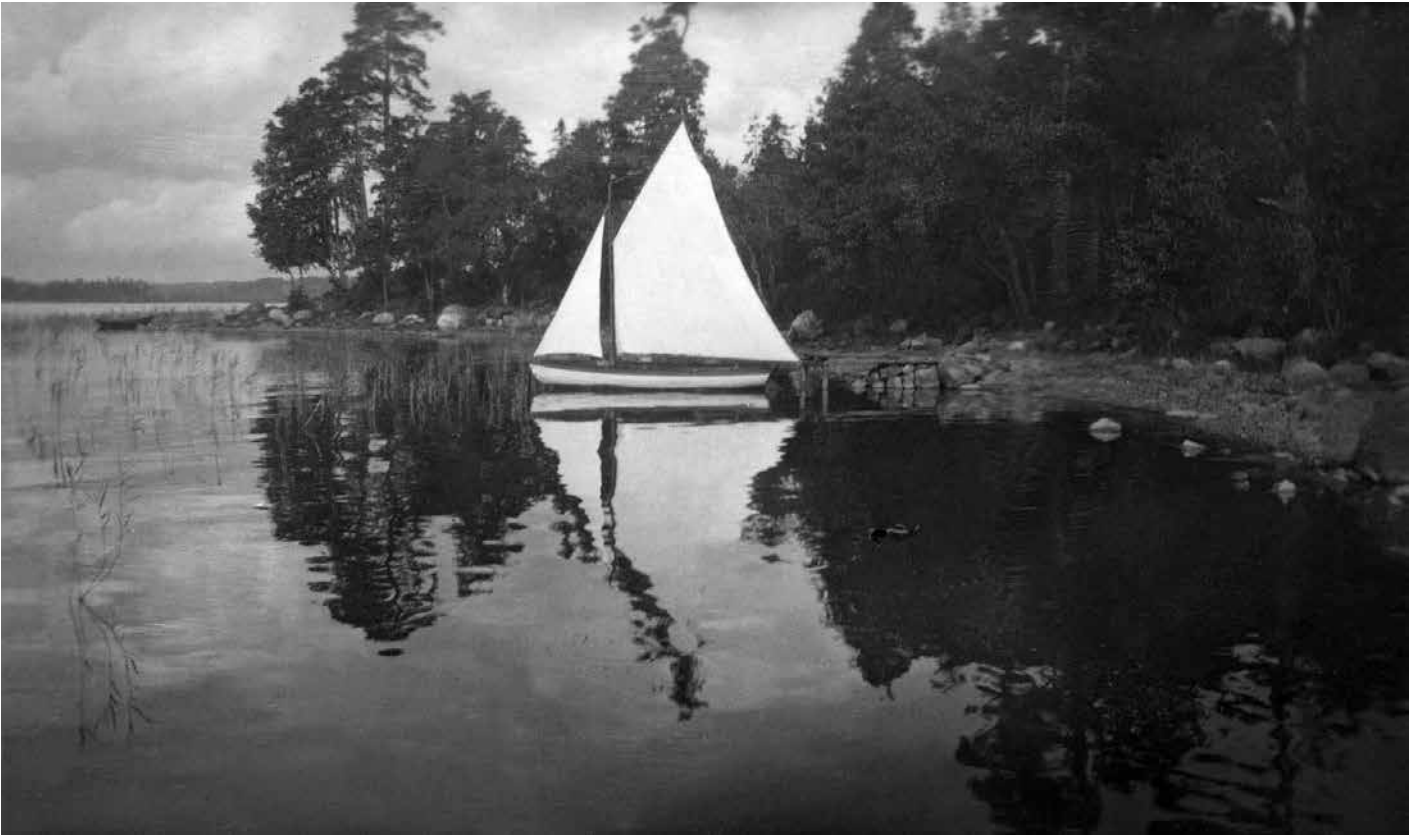

Kuva 11. Eräs Kivinokan venelaituri 1920-luvulla . KSA.

Kuva 12. Sörnäisten nuoriso-osastolaisia omalla veneellä matkalla Kivinokkaan vuonna 1920. KSA.

Kuva 13, viereisellä sivulla ylinnä. Vene Kivinokan rannassa 1920-luvulla. KSA.

Kuva 14, viereisellä sivulla alinna. Telttoja Kivinokassa vuonna 1920. Kuva K.Havas. HKMKA.

Kuva 15. Kivinokan laituri vuonna 1935. Moottoriveneet ovat tuoneet kesäviettäjiä Kivinokkaan. Kuva Heine Wolfgang. HKMKA.

Kuva 16. Kesänviettoa Kivinokassa vuonna 1932. Perhe telттаilemassa valoisalla metsäaukiolla. Kuva Aarne Pietinen. MVKA.

Kivinokan kansanpuisto

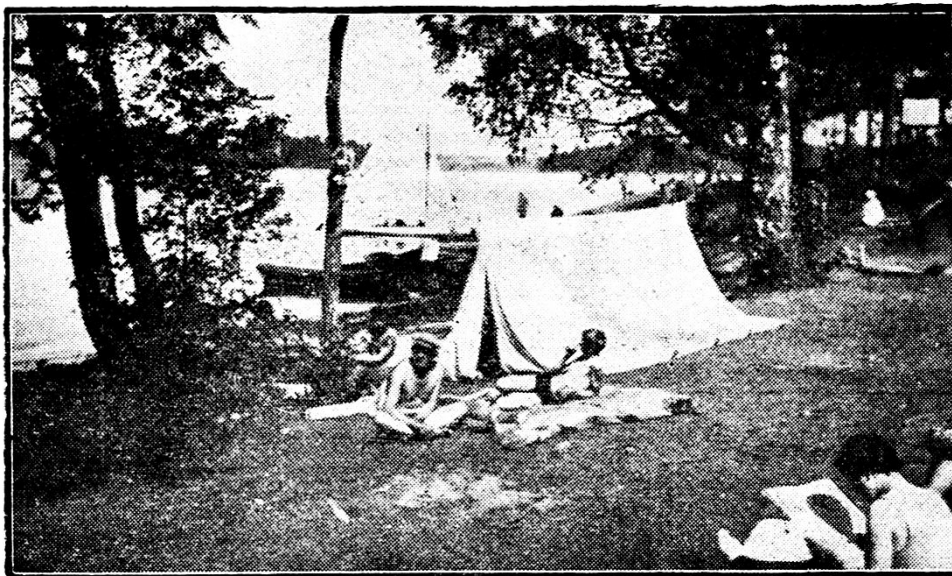
Kun Kivinokan satamasuunnitelmista lopulta luovuttiin ja tieyhteys Herttoniemeeseen muodostuvalle teollisuusalueelle ja öljysatamaan oli varmistettu, Kivinokan 27 hehtaarin suuruinen kansanpuisto perustettiin vuonna 1931 kaupunkilaisien retkeily- ja telttailualueeksi. Kansanpuisto sijoittui kartanon vanhoille kivikkoisille metsäalueille. Sen rajoina toimine kiinteistörajat, jotka syntyivät vuonna 1907, kun Kivinokka irrotettiin Brändön kartanosta. Samoihin aikoihin laadittiin siirtolapuutarhasuunnitelma, jossa kartanon pellot osoitettiin siirtolapuutarha-alueeksi.¹⁴

Kansanpuistojen perinne on ollut pitkä etenkin Ruotsissa, jossa sosiaalidemokraattinen työväenliike perusti niitä aktiivisesti. Tukholma on toiminut Helsingin puistojen esikuvana, ja kansanpuisto lieneekin rantautunut sitä kautta. Helsingissä oli kansanpuistoja jo 1800-luvulla, jolloin niitä ylläpitivät anniskeluyhtiöt. Kansanpuistot kunnallistettiin vasta 1919, josta lähtien kaupunki vastasi niistä. Kansanpuistot olivat ulkoasultaan melko luonnonmukaisia, tyypillisesti kevyesti käsiteltyjä laajoja niitty- ja metsäalueita, jotka sijaitsivat kaupungin laidalla, kuten Helsingin ensimmäiset kansanpuistot Seurasaari ja Korkeasaari. Kansanpuistot eivät olleet kaupunkipuistoja, pikemminkin vaihtoehto niille, mutta myös joillain kaupunkipuistoilla nähtiin olevan myös kansanpuiston luonne, jos suurin osa käyttäjistä oli työväkeä.¹⁵ Helsingin kansanpuistoihin kuuluivat 1930-luvulla edellä mainittujen vanhimpien kansanpuistojen lisäksi Lauttasaaren eteläosa, Mustikkamaa, Pihlajasaari, Satamasaari, Seurasaari ja Tullisaari sekä Varsasaari Espoossa.

Ensimmäisenä toimintavuonna 1931 kansanpuistossa tehtiin mm. metsänraivaustöitä, puiston pohjoisosissa sijainneen kalastajatorpan saunarakennuksen yhdestä huoneesta tehtiin kansanpuiston kesävärtijoille yöpymispaikka ja alueelle toteutettiin ulkoilmaoleskelupaikka.¹⁶ Myöhemmin 1930-luvulla kansanpuiston palveluja parannettiin, rakentamalla ja parantamalla teitä, käymälöitä, laitureita sekä rakentamalla lasten leikkipaikka.¹⁷ Kivinokassa toimi 1930-luvulla kiosk, josta myytiin virvokkeita retkeilijöille (ks. kuva 53).¹⁸ Vuonna 1937 Kaupunginhallitus oikeutti osuusliike Elannon rakentamaan Kivinokkaan myymälä-kioskirakennuksen, joka on Kivinokassa ollut käytössä vielä 2000-luvulla.¹⁹ Läpi 1930-luvun kansanpuistoa vaivasi pula keitto- ja juomavedestä, jota jouduttiin tuomaan tankkiautolla kuutiokaupalla.²⁰

Kivinokan suosio retkeilyalueena nousi tasaisesti läpi 1930-luvun. 1930-luvun alkupuolella vakituisia telottoja pystytettiin Kivinokkaan kesän aikana noin 500²¹, mutta luvun loppuun mennessä vakituisia telottoja ja majoja nousi kesässä 881. Talvikuukausina yleisö käytti Kivinokkaa hiihto- ja kävely-paikkana.²² Aluksi telttailu sallittiin vain kangasteltoissa, mutta 1934 vahvistetussa Kansanpuiston järjestyssäännössä sallittiin, että "alueelle sai pystyttää kiinteiden lautapohjien päälle kangasteltoja ja pahvista ja puukuittulevyistä tehtyjä majoja. Majat oli purettava talven ajaksi, ja ne koottiin uudelleen nurkkiin kiinnitetyillä hakasilla".²³ Vuonna 1936 Gunnarstorpista kunnostettiin uusi Kivinokan kaitsijan asunto, koska vanha ei ollut riittävän iso eikä talvenkestävä.²⁴

Mikäs on moiliessa!

Auringonpalvojia, kirja, teltta ja purjevenhe meren rannalla Kivinokan kansanpuistossa.

Kuva 17.

PISTÄYDYMME KIVINOKASSA.

Telttakaupunki ja kauniit näköalat kutsuvat.

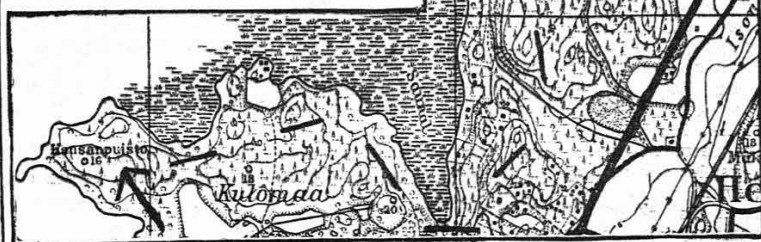
Aivan lähimmässä ympäristössämme mekin saattaa olla ihmeellisiä asioita, joista meillä tuskin on aavistustakaan. Kuinkahan moni helsinkiläinen on esimerkiksi pistäytynyt Kivinokan telttakaupungissa, vaikka se on aivan kaupungin äärellä.

Kuulin eräältä kivinokkalaiselta jännittävän tarinan siitä, miten keväällä telttapalstat vallataan. Määrätynä aamuna klo 6 avataan puomi, ja kilvan rientävät sadat valtaajat etsimään kauneimpia "huvilapaikkoja". Monet ovat saapuneet jo yöllä odottamaan ollakseen aivan puomin äärellä. Hirmuinen kiire siinä on, kun kesän onnistumisen puolesta juostaan. Tämä muistuttaa aivan Klondyken kultakuumetarinoita.

Siellä ne elävät tuhannet helsinkiläiset sadoissa teltoissaan onnellista kesäelämää. Meillä on jokaisella omat

Nyt retkeilemme Kivinokan kansanpuistossa ja Herttoniemen näköalamaastossa.

Maanmittaushallituksen topografikartta — Helsinki.

Kuva 19.

lomanviettokeinomme, mutta kannattaa kuitenkin nyt pyhäntienoissa pistäytyä tutustumassa Kivinokan verrattomaan ulkoilumaailmaan.

Aloitamme retkemme ylittämällä Kulosaaren sillan. Patikoituamme halki Kulosaaren tulemme Herttoniemen sillalle ja vielä sata metriä siitä eteenpäin, kääntyy tie vasemmalle Kivinokkaan.

Kiertelemme Vanhankaupungin lahden rantoja. Kauneimmilla rantakivillä saatamme hetkisen levähtää.

Hauskan retken makuun päästyämme emme lopetakaan vielä tähän, vaan kuljemme edelleen Herttoniemen metsään. Korkeat näköalakalliot aivan mykistytävät kauneudellaan. Moni retkeilijä varmaan ihmettelee, että näin herttaiset retkeilymaat ovat olleet unohduksissa.

Toivotan jokaiselle virkistävää jalkailuretkää.

X.

Kesäliikenne Kivinokkaan.

MOOTTORIVENHE LIIKENNETTÄ VÄLITTÄMÄÄN.

Hra Alfred Nyholm on pyytänyt saada yksinoikeuden välittää säännöllistä moottorivenheliikennettä ensi kesänä Kivinokan kansanpuiston ja kaupungin välillä. Kuljetusmaksuna hän ottaisi täysikäisiltä yksinkertaisesta matkasta 2 mk ja lapsilta 1 mk. Aikuiset saisivat lunastaa 10 kpl käsittäviä 15 mk maksavia alennuskortteja. Aikataulun mukaan alkaisivat kulkuvuorot toukokuussa klo 10 ja loppuvat klo 19, kesäkuussa 10—20, heinäkuussa 9—20, elokuussa 10—20 ja syyskuun aikana riippuu kulku sääsuhteista. Yksinoikeudesta liikennöimiseen Nyholm tarjoaa 1.000 mk kesäkaudelta. — Kiinteistölautakunta päätti hyväksyä tarjouksen.

Kuva 18.

Kivinokan vesi

Vesijohtoa ei rakenneta

Kaupungin kiinteistölautakunta on huomauttanut, että juoma- ja keittoveden tarve useassa kansanpuistossa ja varsinkin sellaisissa, jotka ovat luovutetut leiriytymistä varten, on osoittautunut vaikeaksi tyydyttää. Suurin on veden puute ollut Kivinokan kansanpuistossa. Ainoana mahdollisena ratkaisuna ovat yleisten töiden lautakunta ja vesijohtolaitos katsoleet vesijohdon vetämisen Kulosaaren putkiverkostosta. Kustannusten tästä ratkaisusta on arvioitu nousevan 185.000 mk:aan.

Kaupunginhallitus käsitteli asiaa kokouksessaan torstaina, mutta päätti, ettei asia tällä kertaa antanut aihetta enempiin toimenpiteisiin.

Kuva 20.

Kuva 17. Kuva Kivinokasta Länsi-Savon lauantai-liiteessä. Länsi-Savo 18.07.1931, nro 83, s. 8 Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.

Kuva 18. Kesäliikenteestä Kivinokkaan kerrottiin keväällä 1933. Ilta-Sanomat, 14.03.1933, nro 61, s. 2. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.

Kuva 19. Telttakaupunki ja kauniit näköalat kutsuvat Kivinokkaan vuonna 1939. Helsingin Sanomat, 05.08.1939, nro 207, s. 6. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.

Kuva 20. Kivinokkaan kansanpuistoon ei rakennetta vesijohtoa. Ilta-Sanomat, 14.10.1938, nro 238, s. 2. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.

Kuva 21. Kivinokan kesäasukas-kaista koostunut toimikunta kirjoitti lehteen Kivinokan epäkohdista. Helsingin Sanomat, 05.08.1938, nro 207, s. 12. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.

Kuva 22. Kaunis sunnuntaipäivä houkutteli kansanpuistoihin paljon väkeä. Helsingin Sanomat, 07.08.1939, nro 209, s. 1. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.

Kivinokan kansanpuisto.

Kivinokan kansanpuisto on tullut sangen suosituksi virkistyspaikaksi, jonne tuhannet helsinkiläiset pakenevat kaupungin pölystä. Puistossa on vakinaisesti pystytettynä n. 900 telttaa ja majaa, joissa asustaa arkisinkin paljon lomanviettäjiä, vieläpä työssäkäyviäkin. Sunnuntaisin nousee yleisömäärä aina 10,000:een.

Helsingin kaupungin puolesta voitaisiin kuitenkin tehdä vielä paljon, jotta oleskelu Kivinokassa muodostuisi todella virkistäväksi ja terveelliseksi. On nimittäin joukko epäkohtia, joihin puiston asukkaat kiinnittivät huomiota 31/7 pitämässään kokouksessa.

Pahin ja kiusallisin epäkohta on alituinen vesipula. Puiston kaivoissa ei riitä vettä edes arkipäivisin, puhumattakaan viikonlopuista, jolloin ei vettä riitä edes puolelle halukkaista. Vesijohdon vetäminen puistoon on nyt muodostunut välttämättömyydeksi. Asukkaiden puolesta on käännetty kaupungin kiinteistötoimiston ja kansanpuistojen ylivalvojan puoleen, ja toiveita on, että pahimman kuivuuden aikana saadaan pulaa lievennetyksi kuljettamalla vettä puistoon tankkivaunuilla.

Syksyn tullessa on kysymys majojen säilyttämisestä talven yli noussut esille. Kuljetusmatka kaupunkiin on pitkä ja hyvin harvoilla on sellaisia tiloja, joissa kävisi säilyttäminen esim. pahvimajojen suurikokoisia osia. Yleinen toivomus onkin, että puistoon rakennettaisiin iso vaja, jossa omistajat saisivat säilyttää majansa osat talven yli, vaikkapa sitten pientä maksua vastaan. Myös on esitetty toivomuksia, että majat saisi jättää paikoilleen talveksi.

Uimarannat ovat myös parantamisen tarpeessa: rannat ovat kiviset ja pohja mutainen. Uiminen on hankalaa ja — varsinkin pikkulapsille, jotka polskuttelevat matalassa — epäterveellistä, sillä muta irtoaa pohjasta ja tekee veden paksuksi mutavelliksi. Eiköhän jollakin keinoin saataisi hiekkarantaa Kivinokkaan?

Tapaturmien varalta olisi jonkinlainen, vaikkapa vaatimatonkin, ensiapu-asema välttämätön. Nyt ei saa minikäänlaista ensiapua kaupunkia lähempää.

Suuri joukko puistossa kävijöitä saapuu sinne polkupyörillä. Pyörien talluttaminen pitkien polkujen ja kallioita on hankalaa; sitäpaitsi joutuvat pyörät sateitten ja auringonpaisteen vahingollisen vaikutuksen alaiseksi ulkoilmassa. Alueen portille rakennettu vaja tai katos auttaisi siihen.

Yleinen toivomus on myöskin, että oleskelulupaa Kivinokan kansanpuistossa pidennettäisiin syyskuun loppuun asti.

Ylläolevat seikat ovat esiintyneet siinä kokouksessa, jonka Kivinokan asukkaat pitivät 31/7 -38. Kokouksessa valittiin kolmihenkinen toimikunta viemään asiat asianomaisiin virastoihin. Päätettiin myöskin sanomalehdissä vedota yleisöön.

Kivinokan kansanpuiston asukkaiden puolesta

O. Vuorinen
(toimikunnan jäsen).

Kuva 21.

Leikkikenttälapset ovat saapuneet Kivinokkaan uimaan.

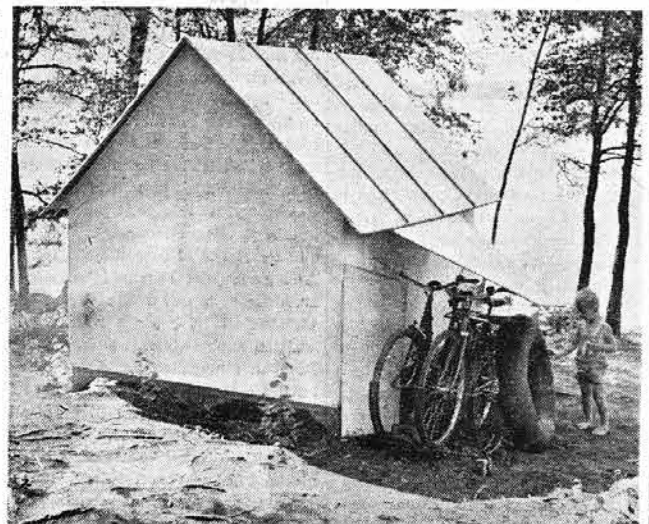
*80.000 helsinkiläistä
eilen kansanpuistoissa.*

11 höyrylaivaa ja 40 moottorivenettä liikenteessä.

Ulkoiljoilla kaupungin leirialueilla 1.600 telttaa ja kesä-majaa.

Eilinen kaunis sunnuntai, jollaisia pääkaupungissa ei tänä kesänä ole ollut useita, houkutteli runsaasti yleisöä uimarannoille ja kansanpuistoihin. Varovaisesti laskien voidaan sanoa, että noin 80,000 henkilöä eli yli kolmas osa helsinkiläisistä vietti päivänsä luonnon helmassa veden ja auringon merkeissä. Kivinokkaan, Lauttasaareen, Varsaasaareen, Satamasaareen ja Lammassaareen oli eilisen tienoissa pystytetty yhteensä noin 1.600 telttaa ja kesämajaa, joiden läheisyydessä nähtiin oikeaa viikonloppu-viettoa. 11 täpötäyttä höyrylaivaa ja 40 samanlaista moottorivenettä kuljetti kaupunkilaisia kansanpuistoihin ja niistä takaisin.

Laivalaitureille muodostui pitkiä jonoja, jotka eivät kuitenkaan vähentäneet kaupunkilaisten intoa pyrkiä luonnonhelmaan. Useiden uimarantojen pukusuoat olivat niin täynnä, etteivät kaikki kävijät voineet jättää niihin vaatteitaan säilytettäväksi, vaan oli tuhansien riisuduttava ja pukeuduttava rannoilla. Ravintoloiden edustalle muodostui myöskin jonoja, ja virvoitusjuomat tekivät kauppaansa niin suuressa määrässä kuin niitä vain ehdittiin myydä. Kun Ilmatieteellinen

Eräs Kivinokan sadoista kesäasunnoista. Huomaa seinän vierelle rakennettu garage, jossa säilytetään jokamiehen ajoneuvoja, polkupyöriä.

Keskuslaitos lupaa lämmintä ja kaunista säätä koko viikoksi, on todennäköistä, että uimarannat ja kansanpuistot pysyvät jatkuvasti pääkaupunkilaisyleisön suosiossa.

(Jatk. 10:lle siv.)

Kuva 22.

Kuva 23, ylinnä. Perhe Kivinokan pohjoisella uimarannalla vuonna 1932. Kuva Aarne Pietinen. MVKA.

Kuva 24, alinna. Kesänviettoa Kivinokassa vuonna 1932. Laudoista rakennetut mökit piti purkaa talveksi. Kuva Aarne Pietinen. MVKA.

Kuva 25, viereisellä sivulla. Kivinnokkalaisia ryhmäkuvassa vuonna 1935. Kuva Heine Wolfgang. HKMKA.

Alkujaan säännöt rajasivat teltat poistettavaksi vasta syyskuun viimeisenä päivänä²⁵, mutta pian telttojen pito-oikeus rajattiin 9.5. - 15.9. välille.²⁶ Hyviä telttapaikkoja yritettiin käydä varaamassa jo hyvissä ajoin ennen kauden virallista aloitusta, mutta etukäteen kiinnitetyt teltanpohjat poistettiin. Ensimmäisenä virallisena päivänä oli 100 teltanpohjaa paikallaan. 1930-luvun puolivälistä eteenpäin leiriytymisalueiden vakinaiset leiriasukkaat alkoivat käyttää melkein yksinomaan pahvi- tai puukuitulevyistä valmistettuja majoja.²⁷ 1938 päätettiin, että pysyvästä telttailusta oli maksettava 20 mk vuokra kesältä.

Vuodesta 1933 lähtien Ponnistus vuokrasi kansanpuistosta niin kutsuttua Rälläkänniemiä eli Kivinokan pohjoista niemiä, missä sen kesämaja-alue edelleenkin sijaitsee. Vuonna 1933 sinne raivattiin talkoovoimin jalkapallokenttä. 1937 alkaen Helsingin kunnantöntekijäin keskustoimikunta vuokrasi Kulosaaren kartanon päärakennusta ympäristöineen ja käytti sitä virkistys- ja lepopaikkana.²⁸ Sen lisäksi yhdistyksen käyttöön luovutettiin alue Kulosaaren kartanon läheisyydestä telttojen pystyttämistä varten ehdoin, etteivät teltat ylittäneet kansanpuistoissa sallittuja mittoja.²⁹

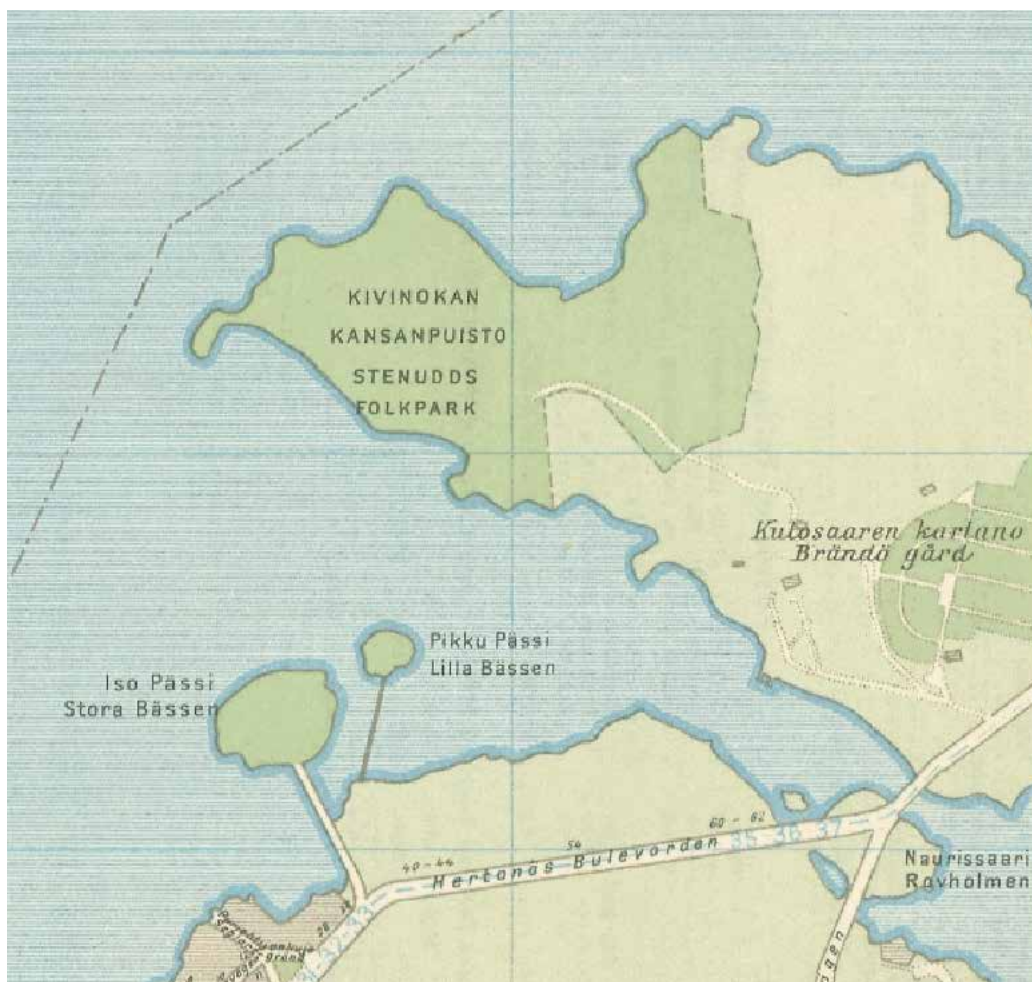
Veneyhteys Vanhankaupunginlahden yli säilyi ensisijaisena reittinä Kivinokkaan 1940-luvulle asti, vaikka maateitse kulkeva reitti lyhenikin vuonna 1919 kun silta Sörnäisistä Kulosaaren valmistui.³⁰ Reitti maateitse oli kuitenkin hidas

ja pitkä verrattuna suoraan venereittiin. Linja-autoreitit kulivat Kulosaaren kautta Herttoniemeeseen ja loppu matka tuli taittaa jalan,³¹ mutta Kyläsaaren rannasta pääsi moottoriveneliikennöitsijöiden veneillä suoraan Kivinokkaan.³²

1930 - luvun alussa moottoriveneliikennöitsijät saivat vapaasti harjoittaa liikennettä Kyläsaaren ja Kivinokan välillä, mutta vuodesta 1934 alkaen oikeus moottoriveneliikenteeseen linjalla Toukola - Kyläsaari - Kivinokka luovutettiin herra A. Nyholmille, joka vastasi liikenteestä lopun vuosikymmenen. Tämä vakiinnutti liikenteessä noudatettavan aikataulun sekä lippujen hinnat. Vuoden 1936 aikataulun mukaan reittiveneellä oli 11 vuoroa päivässä. Alkujaan aikuisen lippu kustansi 1,5 markkaa, lapsen 1 markkaa, myöhemmin lipun hinta nousi 2 markkaan.³³ Vuonna 1934 matkalippuja myytiin meno- ja paluuliput erikseen laskettuina Kivinokkaan 25 210.³⁴ Myöhemmin 1930-luvulla veneliikennettä Kivinokkaan täydensi myös Raittiusyhdistys Koiton moottorivene, joka oikeutettiin poikkeamaan Kivinokan laituriin välittäessään liikennettä Pitkäsillanrannasta Lamassaareen ja takaisin.³⁵

1930-luvun puolivälin tienoilla noin 40 % saapui Kivinokkaan Kyläsaaren moottorivenekyydeillä, 40% jalkaisin ja loput omilla veneillään. 1930-luvun loppua kohti mennessä yhä suurempi osuus retkeilijöistä saapui jalkaisin tai polkupyörällä.³⁶ Maitse saapumista vauhditti Kivinokan uuden tien valmistuminen 1935 ja Kivinokan halki kulkevan tien uudistaminen 1936.³⁷

Kuva 26. Ote Helsingin opaskartasta vuodelta 1940. Kartassa näkyy vielä alkuperäinen kansanpuiston raja vuodelta 1931. Helsingin karttapalvelu.

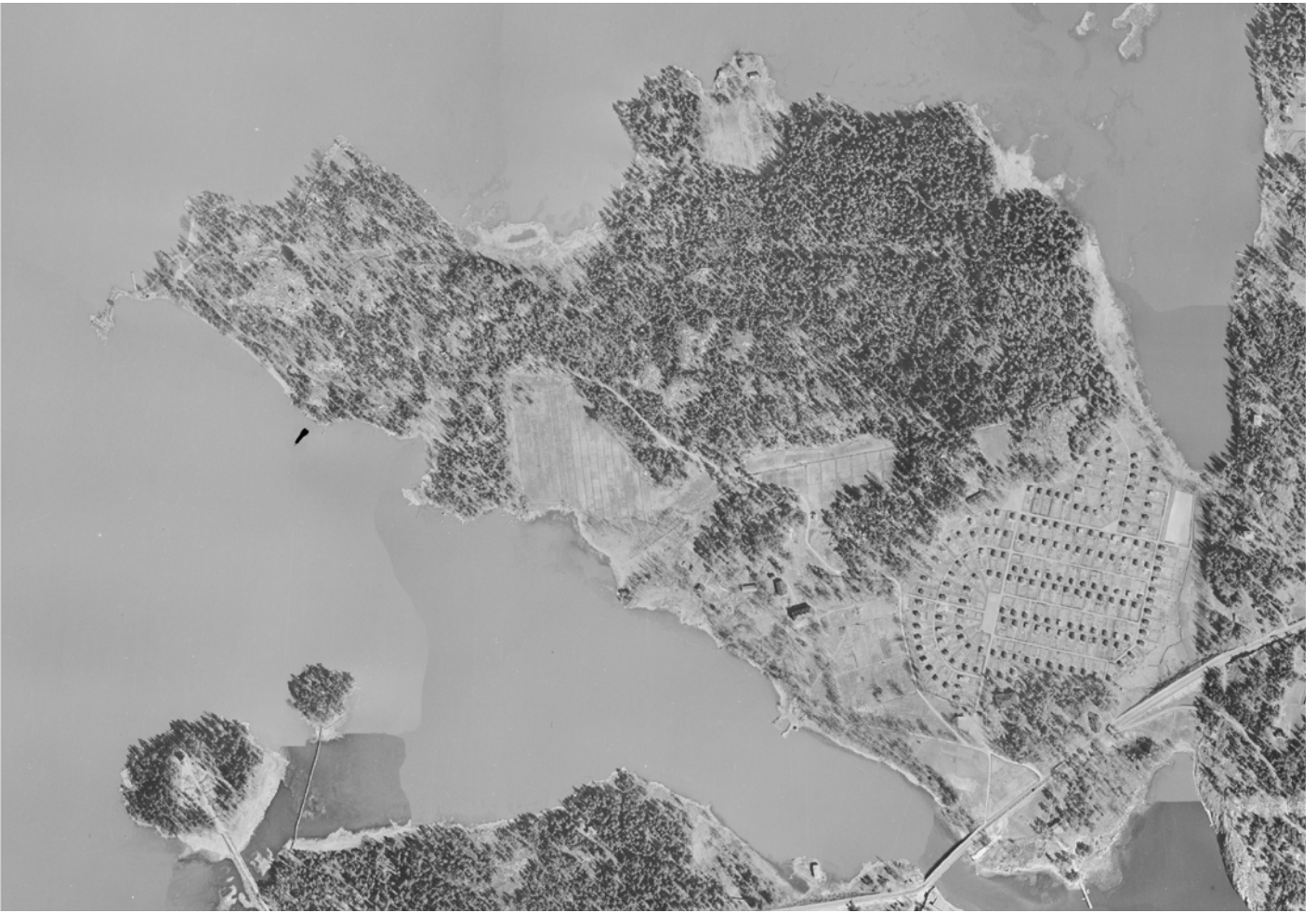
1940-luvun Kivinkangas

Sota-aikana retkeilijöiden ja leireilijöiden määrä Kivinkangassa romahti. Talvisodan jälkeisenä kesänä vuonna 1940 telttailijoita oli huomattavasti vähemmän kuin edellisinä kesinä, joskin telttailijoiden määrän kerrotaan vähentyneen myös siksi, että kesän aikana kansanpuistossa tehtiin huomattavia uudistuksia. Tuolloin Kivinkankaan rakennettiin uutta 3 m levyistä tietä 550 m, raivattiin metsää, ojitettiin eräs vesiperäinen alue ja poistettiin kantoja uimarannalta. Merkittävä muutos oli myös vesijohdon vetäminen Kulosaaresta Kivinkankaan, joka ratkaisi kansanpuistoa vaivanneen juomavesiongelman. Telttapaikkojen vuokria korotettiin hintaan 30 mk vesijohdon vaikutuksesta.³⁸ Jatkosodan aikana 1940-luvun alkuvuosina Kivinkankaan ei enää järjestetty moottorivenekyytejä Kyläsaaresta polttoainepuutteen vuoksi.³⁹ Sotien aikana ja sen jälkeen kartanon vanhat viljelyalat ja niityt valjastettiin hyötyviljelyyn. Muun muassa kuntatyöntekijöiden yhdistys viljeli juurikasveja yli 8000 neliön alalla.⁴⁰ Retkeilijöiden määrä väheni entisestään 1940-luvun puoliväliin, jatkosodan päättymiseen asti. 1940-luvun loppupuoliskon aikana retkeilijöiden ja leireilijöiden määrä lähti jälleen nousuun, vaikkei noussut aivan 1930-luvun huippuvuosien tasolle. 1940-luvun loppupuolella Kivinkangassa suoritettiin joitain uudistus- ja korjaustöitä.⁴¹ Kansanpuiston saavutettavuus parani, kun 1940-luvun lopussa kansanpuistoon alkoi kulkea linja-auto kesäisin.⁴²

1940-luvun aikana Kivinkangas kesämajojen luonne muuntui vuosittain rakennettavista ja purettavista monenkirjavista pahi- ja puukuitulevymökeistä piirustuksin säännellyiksi,

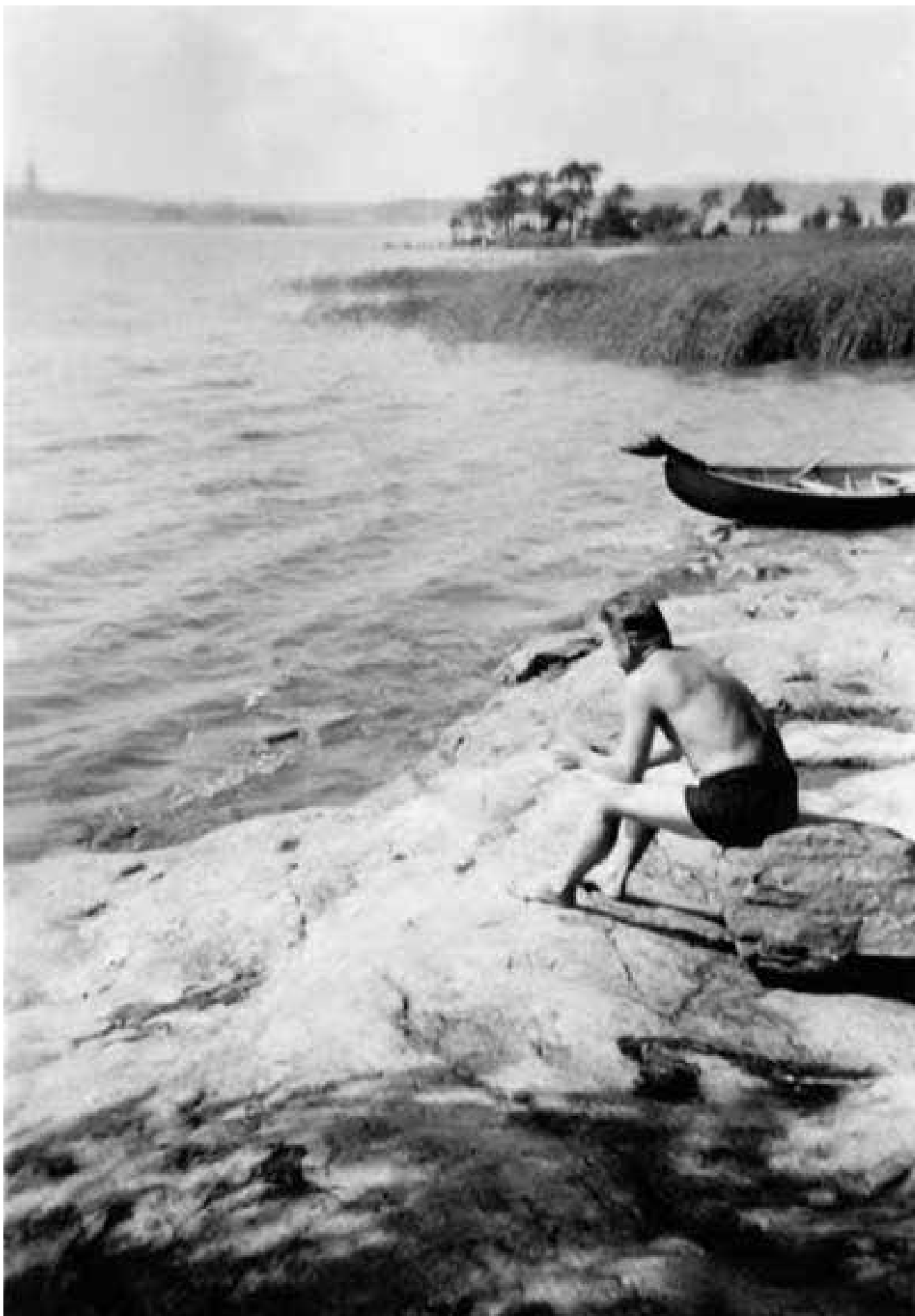
pysyviksi kesämajoiksi. Alkusysäys pysyville mökkiasumuksille kerrotaan olleen sotatalvi 1940-41, jolloin rintamamiehet eivät olleet purkamassa perheidensä kesäasumuksia. Majojen rakentamiselle saatiin tarkat ohjeet vuonna 1946, kun kaupunginarkkitehti Hilding Ekelund laati tyyppimajan piirustukset.⁴³ Majan ulkomittojen tuli olla enintään leveydeltään 2,5 m ja pituudeltaan 4,62 m, josta 1,5 m lasikuistia, jolloin majan pinta-alaksi muodostui 12 m². Majojen väritys oli hillittyä ja aikansa taloväritystä noudattava.⁴⁴ Majat saivat tästä lähtien jättää omalla vastuulla talven yli paikoilleen kansanpuistoon.⁴⁵ Tyyppimajojen mukaisia lautarakenteisia majoja rakennettiin hiljaksen ja vielä 1950-luvun lopullakin alueelle rakennettiin uusia kevytrakenteisia pähiseinäisiä majoja (ks. kuva 65).

1940-luvun loppuun mennessä suuri osa nykyisistä kesämaja-alueista oli rakentuneet. Viimeisimpänä rakentui kaupungin työntekijöiden yhdistykselle vuokratut alueet. Yhdistyksen kesämajat sijoituivat kartanon päärakennuksen läheisyyteen metsäkumpareille eli samoille alueille jonne vuonna 1937 oli annettu lupa pystyttää telttoja. Tulevien vuosikymmenten aikana kesämaja-alueet eivät juuri enää laajentuneet, mutta uusia kesämajoja rakennettiin lähemmäksi toisiaan. Kesämajapaikkojen vuokraamisesta vastasi vuoteen 1997 asti Helsingin kaupunki.

Kuva 27, yllänä. Ilmakuva vuodelta 1943. Kivinkangas metsät näyttävät vielä valoisilta ja avokalliot erottuvat vaaleina alueina puiden seassa. Rantaniitty on avoin ja rantaviivaan asti. Helsingin karttapalvelu.

Kuva 28, alinna. Aikuisia ja lapsia Kivinkangas mökillä 1940-luvulla. Kuvaaja tuntematon. ALA.

Kuva 29. Mies Kivinokan rantakalliolla 1950-luvun alussa. Taustalla nokka. KSA.

Kuva 30, viereisellä sivulla. Kivinokan uimaranta 1950-luvun alussa. Rantavedessä oli vesiliukumäki. KSA.

1950- luvun Kivinokka

1950-luvulla helsinkiläisillä oli käytössään kymmenen kansanpuistoa, joista Kivinokka oli suosituin.⁴⁶ 1950-luvulla Kivinokassa tapahtui paljon kesänviettoa helpottaneita ja viihtymistä parantaneita muutoksia. Parannuksista huolimatta kesämajaelämä Kivinokassa jatkui kuitenkin suhteellisen askeettisena.

Kivinokan eteläinen uimaranta kunnostettiin 1950-luvun alussa, jolloin ranta sai lasten riemuksi vesiliukumäen.⁴⁷ 1950-luvun alussa uimarannalle rakennettiin nykyinen tanssilava. Sen viereen rakentui jossain vaiheessa rakennus, jota kutsuttiin ”Studioksi”. Studiassa säilytettiin radio, levysoitin ja äänentoistolaitteet. ”Kolme kaiutintötteröä nostettiin aina kesäsunnuntaisin uimarannan keskelle pysytettyyn pylvääseen. -- On kerrottu kulosaarelaisten häiriintyneen J. Malmstenin Leila-valssista!”, muistelee Risto Vilja, syntyperäinen kivinokkalainen.⁴⁸ Lava ei tuolloin vielä ollut katettu, se katettiin vasta yli 40 vuotta myöhemmin.

Ponnistus kunnosti vuonna 1933 rakenetun urheilukentän vuonna 1954.⁴⁹ 1950-luvun loppupuolella Hakaniemen Palloilijat -nimiselle yhdistykselle vuokrattiin n. 600 m² suuruinen alue Kivinokasta pienoiskolfkenttää varten 10 000 mk:n vuosivuokrasta neljäksi vuodeksi.⁵⁰

1950-luvun alussa Kivinokkaan saatiin sähkövalaistus. Viihtymistä paransivat niin ikään vuonna 1957 saatu yleisöpuhelin ja 1958 Kansanpuiston uusi soutuvene.⁵¹ Kivinokkaan saapumista helpotti pysäköintipaikan kunnostaminen ja

laajentaminen.⁵² Kivinokan jätehuolto oli ratkaistu käymälöiden viereisillä tunkioilla, jonne palamattomat jätteet vietiin. Poltettavat roskat poltettiin joko puuhellassa tai ne vietiin urheilukentän perälle Kivinokan siivoojille poltettavaksi. Vuodesta 1954 eteenpäin kartanon viereisiä peltoalueita vuokrattiin Kuntatyöntekijäin yhdistykselle viljelysmaaksi.⁵³ Samoihin aikoihin lienee perustettu myös viljelypalsta-alue pohjoisemmalle niitylle.

Merestä nautittiin kaikin keinoin ja 1950-luvulla Kivinokassa oli huomattava määrä pieniä vene- ja uimalaitureita. Vuonna 1950 nokkaan rakennettiin mattolaituri, joka palveli kesämajalaisia vielä 1990-luvulla.⁵⁴ 1950 luvun edetessä Kivinokan rannoille rakennettiin useita pidempiä venelaitureita, mm. nykyisen uimarannan läheisyyteen, Kulosaaren kartanolle ja nokan ja uimarannan väliselle alueelle. Nokassa oli mattolaiturin lisäksi myös uimalaituri, pohjoisen uimarannan läheisyydessä.

Vuonna 1952 Helsingin kaupunki päätti, ettei Kivinokan, Lauttasaaren, Varsasaaren ja Satamasaaren kansanpuistoihin anneta rakentaa enää uusia puumökkejä, vaan niitä pyritään vähentämään.⁵⁵ Kesämajojen määrä vähenikin 1950-luvun aikana yli kahdellasadalla mökillä. Jäljelle jäänyt määrä vastaa suurin piirtein nykyistä kesämajojen määrää. Termi kansanpuisto jäi 1950-luvun lopussa pois käytöstä. Viimeisen kerran siihen viitattiin 1958 kunnalliskertomuksessa, jonka jälkeen ei ole termiä kaupunginhallinnossa käytetty. Entisiä kansanpuistoja alettiin nimittämään ulkoilualueiksi tai ulkoilupuistoiksi.

1960-luvusta nykypäivään

1960 ja 1970 – luvuilla autojen määrän ja vapaa-ajan lisääntyminen toi muutoksia niin Kivinokan kuin Kulosaaren kartanoalueenkin toimintoihin. Tarvittiin leveämpiä kulkuväyliä ja valaistusta, pysäköintialueita, veneiden säilytysalueita ja pelikenttiä.⁵⁶ Vuonna 1965 rakennettiin Kivinokan ulkoilualueen käyttäjille laaja pysäköintikenttä. 1960-luvulla Kivinokan uimaranta sai suihkut ja Ponnistuksen alueelle rakennettiin sauna.⁵⁷

1960-luvun alussa rakennettiin Kulosaaren kartanon vanhan laiturin pohjoispuolelle venesatama, jota ryhtyi pyörittämään vuonna 1962 perustettu Kartanon Venekerho. Satamaa varten rantaa täytettiin n. 2000 m² ja rannalle rakennettiin useita laitureita. Venesatamatoiminnot työntyivät myös kartanopuiston reunoille. Samoihin aikoihin kartanon päärakennuksen edustalle tehtiin pysäköintialue.⁵⁸ Alue sai toisen sataman, kun kaupunki perusti Naurissalmen venesataman lähemmäksi siltaa 1970-luvulla. Satama käsitti T-mallisen laiturin. Sitä ennen alueella oli ollut runsaasti pieniä laitureita.⁵⁹ Niemennokkaan, nokan eteläreunalle rakennettiin pitkä venelaituri vuonna 1963.

Kivinokkalaisten entisen puheenjohtajan Pertti Järvimäen mukaan 1970-luvulla kiinnostus kesämajoja kohtaan nousi, kun Helsingin lähellä ei ollut enää pieniä kesämökkejä myytävänä. Tällä oli suuri vaikutus mökkien hintoihin.⁶⁰

Vuonna 1997 kaupunki siirsi kesämajojen vuokraamisen yhdistyksille.⁶¹ 1990-luvun lopulla aloitettiin Helsingin uuden yleiskaavan valmistelu. Vuonna 2002 vahvistuneessa yleiskaavassa Kivinokka, samoin kuin Koivusaari ja Vartiosaari, oli merkitty selvitysalueeksi, jonka maankäyttö ratkaistaan alueittain myöhemmin seuraavassa yleiskaavassa tai osayleiskaavassa. Yleiskaavassa Kivinokan eteläosa, Herttoniemen siirtolapuutarha, oli esitetty osana Helsinki-puistoa.⁶² Asuntorakentamisen pelko varjosti kesänviettoa Kivinokassa, ja aihe kirvoitti kiivasta keskustelua täydennysrakentamisen puolesta ja vastaan. Puolustajien mielestä Kivinokkaa leimasi vahva yksityisyyden tuntu ja se oli korkea aika ottaa hyötykäyttöön, kriitikot sen sijaan korostivat Kivinokan historiaa ja työväenliikkeen taustaa, sekä kaikille kaupunkilaisille avointa virkistysaluetta. Epävarmasta tulevaisuudesta huolimatta kiinnostus kesämajoja kohtaan kuitenkin pysyi, ja niiden hinnat alkoivat jo olla kovia.⁶³

Kuva 31, viereisellä sivulla. Venelaitureita Kivinokassa vuonna 1967. Taustalla näkyy kartanon uima-huone. Kuvaaja Tapio Mäkiö. ALA.

Kuva 32. Kesänviettoa Kivinokan majalla vuonna 1960. Maja sijoittui puiden väliin rinteeseen. Majan vieressä näkyy kuusi, josta on karsittu joitakin oksia. HKMKA.

Kuva 33, alhaalla vasemmalla. Pariskunta Kivinokan kärjessä vuonna 1963. Isot kivet tukevat nokkaan johtavaa pengertietä. KSA.

Kuva 34, alhaalla oikealla. Talvinen näkymä Naurissalmesta 1960-luvulla. Rantaviivassa on useita pieniä laitureita.

Kuva 35. Näkymä Kivinokasta lokakuussa vuonna 1970. Kesämaja-alueet ovat hiljenneet. Tieltä aukeaa näkymä puiden lävitse kohti merta. Kuvaaja Simo Rista. HKMKA.

Kuva 36, keskellä. Näkymä Kivinokkaan johtavalta tieltä lokakuussa 1970. Tieltä on avautunut näkymä kohti vanhaa niittyalueetta, jossa sijaitsivat pelikentät. Kuvaaja Simo Rista. HKMKA.

Kuva 37, alhaalla. Näkymä tyhjälle uimarannalle. Tien vieressä sijaitsee yleinen pumppukaivo. Kuvaaja Simo Rista. HKMKA.

Kuva 38, viereisellä sivulla ylhäällä. Syksyinen näkymä kohti nokkaa. Kuvaaja Simo Rista. HKMKA.

Kuva 39, viereisellä sivulla alhaalla. Näkymä kesämaja-alueelle vuonna 1988. Kuvan kesämajat sijoittuvat kartanon vanhan niityn reunalle. Kuva Terttu Korhonen. ALA.

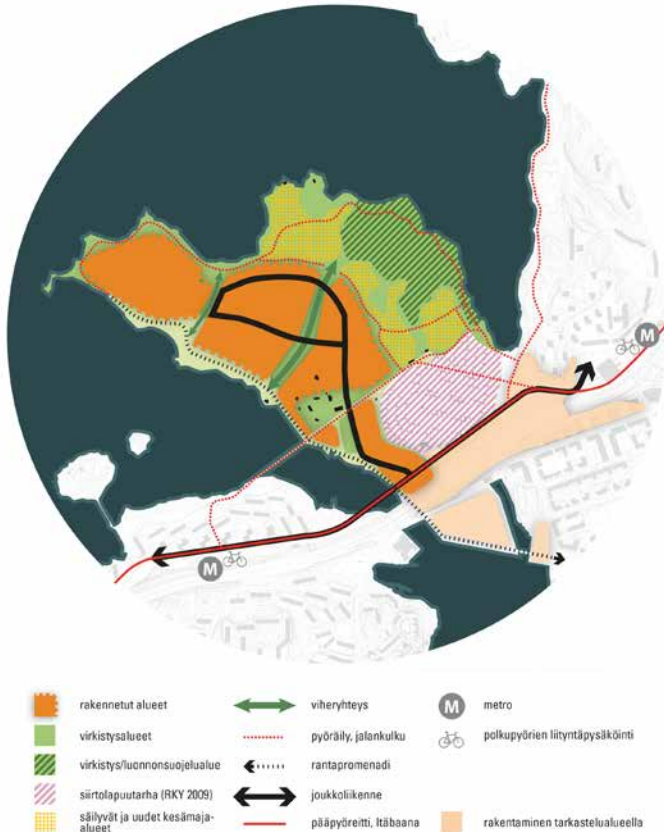

Suurin osa Kivinokasta oli edelleen asemakaavoittamatonta, mutta Herttoniemen siirtolapuutarha-alueella tuli voimaan suojeluasemakaava 2007. Kivinokan osayleiskaavatyö käynnistyi vuonna 2011. Osayleiskaavan suunnitteluperiaatteiden laadintaa varten tehtiin kolme erilaista maankäyttö-vaihtoehtoa: yksi virkistysvaihtoehtoa ja kaksi rakennettua vaihtoehtoa.⁶⁴ Virkistysvaihtoehdon päätavoitteena oli Kivinokan avaaminen yleisemmälle virkistykselle ja virkistyspalveluille. Raskaammin rakennettu vaihtoehto oli mitoitettu 12 000 asukkaalle, rakentaminen olisi tapahtunut kokonaisuudessaan kerrostalokorttelein, joita olisi rakennettu läpi

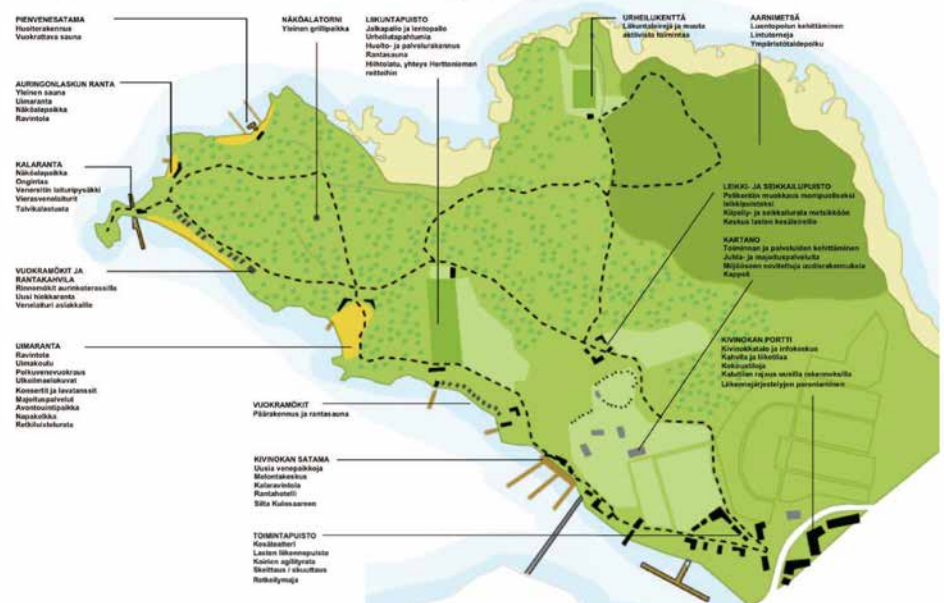
Kivinokan osayleiskaavan suunnitteluperiaatteet
KSLK 8.4.2014

Kivinokan ja myös Itäväylän päälle ehdotetulle betonikan-nelle. Kevyempi vaihtoehto oli mitoitettu 6000 asukkaalle ja kerrostalot sijoituivat Kivinokan etelärannan puolelle ja pientalot selänteelle, sekä pohjoisessa säästettiin kesä-maja-alueita.⁶⁵ Kaupunki esitteli kolme maankäyttövaihto-ehtoa vuonna 2013. Tämän seurauksena aktivoitui pääosin Kivinokkalaisista koostuva ”Kivinokka kaikille” – kansa-laisliike, joka halusi säilyttää Kivinokan virkistyskäytössä. Liikkeen tavoitteena oli saada poliitikot, kansalaismielipide Kivinokan taakse sekä Kivinokka laajemmin tunnetuksi, ja se järjesti erinäisiä tempauksia sekä oman esityksensä Kivinokan kehittämiseksi virkistysalueena. Kontaktien ja yhteistyön poliitikkojen ja kaupunkisuunnitteluviraston kanssa ansiosta Kivinokka-liikkeen vaihtoehtoinen esitys esiteltiin myös lautakunnassa, jossa päätettiin Kivinokan suunnitteluperiaatteista keuhällä 2014. Lautakunnalle esi-telttiin kaupunkisuunnitteluviraston vaihtoehtotarkastelu-jen ja viitesuunnitelman pohjalta muodostamat Kivinokan suunnitteluperiaatteet, joiden tavoite oli tehdä Kivinokasta n. 6000 asukkaan tiivistä rakennettu, puukerrostalovaltai-nen, ekologisesti kestävä kaupunginosa, jossa on asumista, virkistystoimintaa sekä historiallisesti arvokkaita alueita ja tiiviimpi liittyminen naapurikaupunginosiin meren ylittävän kävely- ja pyöräily sillan ja Itäväylän ja metroradan avulla peittävän kannen avulla.⁶⁶ Nämä periaatteet, jotka olisi-vat mahdollistaneet Kivinokan osayleiskaavan laatimisen, kaatuivat kuitenkin niukasti äänin 5-4 lautakunnassa 2014 keuhällä Kivinokkalaisten riemuksi. Lautakunnassa päätet-tiin, että Kivinokan jatkosuunnittelu tutkii Kivinokan kehittä-mistä virkistysalueena.

Kivinokka kaikille – liikkeen perintönä järjestetään edelleen vuosittain Kino Kivinokka – ulkoilmaelokuvatapahtuma, joka järjestettiin ensimmäisen kerran 2013. Tapahtumalla halut-tiin tehdä maineeltaan sisäänpäin lämpiävästä Kivinokasta houkuttelevampi kaupunkilaisille, ja siten vastustaa Kivino-kan rakentamista.⁶⁷

VISIO UUDISTUVASTA KIVINOKASTA (kesä-talvi)

Kuva 40, viereisellä sivulla ylhäällä. Kivinokan nokassa sijainnut matto-laituri vuonna 1983. Kuvaaja Jan Alanco. HKMKA.

Kuva 41, viereisellä sivulla alhaalla. Näkymä kesämaaja-alueelta vuonna 1993. Majojen ympärillä näkyy puutarhamaisia pihapiirejä. Kuvaaja Terhi Saarinen. ALA.

Kuva 42, ylhäällä. Kaupunkisuunnit-telulautakunnalle esitetyt Kivino-kan osayleiskaavan suunnittelupe-riaatteet vuodelta 2014. Helsingin kaupunkiympäristön toimiala.

Kuva 43, alhaalla Kivinokka kai-kille -liikkeen laatima vaihtoehtoi-nen suunnitelma 2014. Kivinokka-laiset ry.

Nykytila ja säilyneisyys⁶⁸

Kulosaaren kartanon maille vaihteittain 1900-luvun alkupuolella syntynyt kansanpuisto on nykyään suosittu metsäinen ulkoilu- ja virkistysalue. 1920-1950-luvulla käytössä ollut kansanpuisto-nimi poistui käytöstä vähitellen.⁶⁹ Nykyisin alue tunnetaan erityisesti kesämajoistaan ja suuri osa Kivinokan alueesta on vuokrattu yhdistyksille kesämaja-alueiksi. Niitä hallinnoi kolme yhdistystä. Eniten majoja on Kivinokkalaiset ry:llä ja vähiten Ponnistuksella. Ponnistus on yhdistyksistä ollut pisimpään Kivinokassa. JHL:n kesämaja-alueen majat sijoittuvat tiiviisti Kivinokan keskellä oleville metsäkumpareille. Kesämaja-asukkaita alueella on noin 2000 ja kesämajoja 618. Kesämajat levittäytyvät tasaisesti koko alueelle ja sijoittuvat pääosin väljästi Kivinokan metsäalueille ja kallioille sekä rannoille, vaikka paikoin majat ovat hyvin lähellä toisiaan. Vuokra-alueet ulottuvat rantaan asti, ja kesämajoja on aikoinaan rakennettu aivan kiinni rantaviivaan. Osa ranta-alueista on kuitenkin edelleen säilynyt rakentamattomana ja on vapaassa virkistyskäytössä.

Alueen kesämajat ovat eri-ikäisiä ja -värisiä. 1940-luvun alun ensimmäisiä kevytrakenteisempia kiinteitä kesämajoja ei ole säilynyt. Eri yhdistysten alueilla on käytössä erilaiset majatyypit. Kivinokassa on säilynyt 1940-50-luvulla kaupunginarkkitehti Hilding Ekelundin tyyppipiirustuksilla rakennettuja majoja. Kesämajoilla ei sääntöjen mukaan ole pihaa, vaan rakennuksia ympäröi yleinen virkistysalue, joka pitäisi pitää luonnontilassa. Suurella osalla majoista on rajoituksista huolimatta laajojakin puutarhamaisia piha-alueita sekä terasseja. Alueen rakennuskantaan kuuluu majojen lisäksi yhdistysten käytössä olevia wc- ja huoltorakennuksia, joista osa on peräisin 1930-luvulta, uimarannalla sijaitseva toimistorakennus, tanssilava ja pukukopit, uimarannan läheisyydessä sijaitseva vanha kesäkioski, jossa toimii nykyisin kahvila, sekä Ponnistuksen saunarakennus sekä kerhotalo, joka on todennäköisesti peräisin 1900-luvun alusta. Alueella on myös kaksi huvimajaa, toinen läntisimmän pelikentän reunalla ja toinen lähellä Kivinokan niemen kärkeä. Vuonna 1937 rakennettu kesäkioski on vuodesta 1949 asti ollut kaupungin omistuksessa ja kahvilatoiminta siinä on päättynyt vuonna 2020.⁷⁰ Kulosaaren kartanoon liittyvistä rakennuksista on kerrottu Kulosaaren kartanoa koskevassa selvityksessä.

Selvitysalueella on kolme nurmipintaista pelikenttää, joista kaikki sijaitsevat kartanon vanhoilla niitty- ja peltoalueilla. Pohjoiselle niitylle, urheiluseura Ponnistuksen vuokraamalle alueelle pelikenttä lienee tehty jo 1930-luvulla ja vanhalle rantaniitylle sijoittunut kenttä perustettiin 1940-luvulla. Alueen keskellä oleva niitty- ja peltoalue oli vielä 1950-luvulla viljelykäytössä ja pelikenttä sinne perustettiin vasta 1960-luvulla. Sinne perustettiin 1960-luvulla myös sorapintainen leikkikenttäalue, joka säilyi pitkälle 2000-luvulle, mutta on sen jälkeen saanut nurmettua.

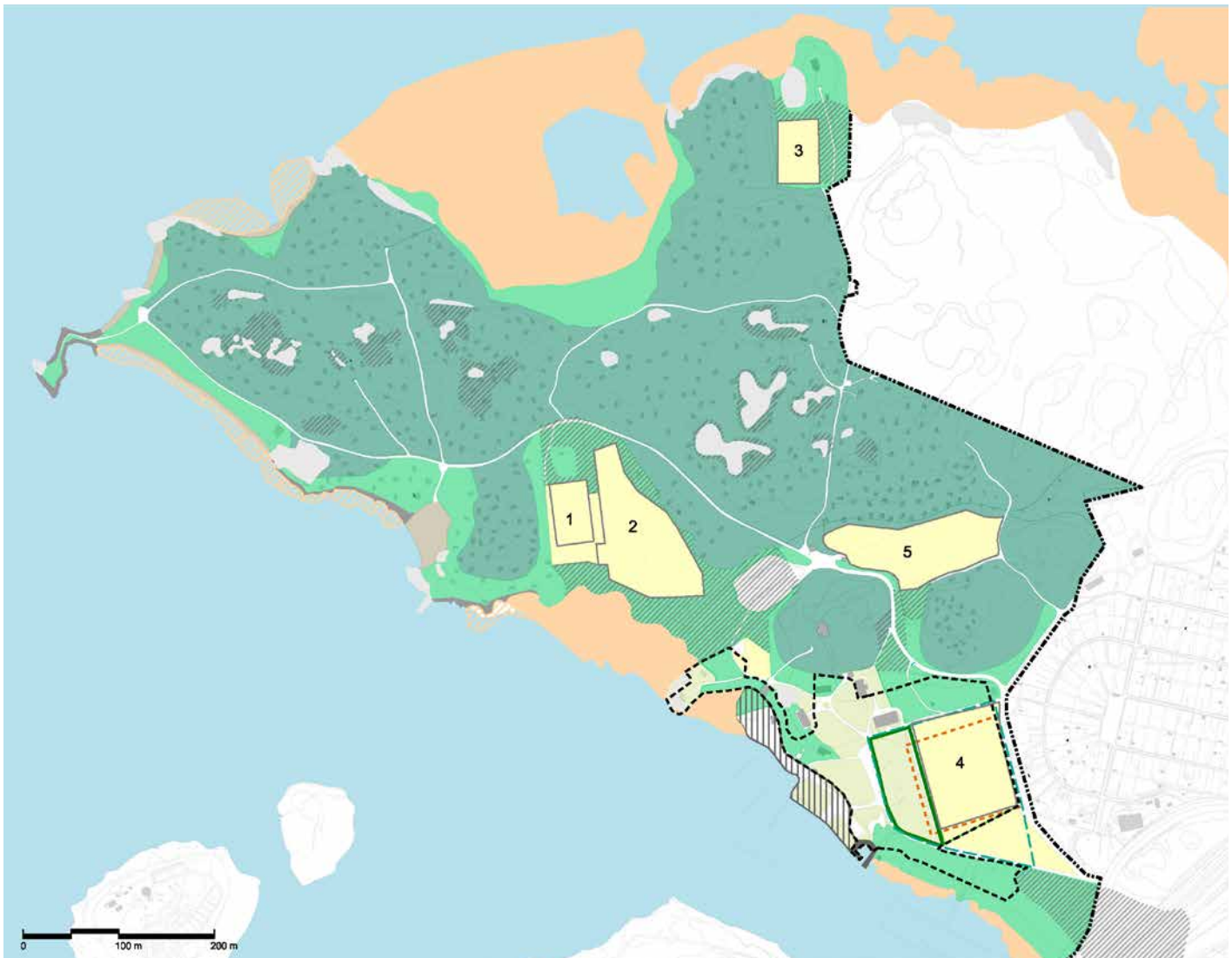
Alueen kahdesta palstaviljelyalueesta toinen sijoittuu Kulosaaren kartanopuiston vierelle ja toinen kesämaja-alueiden keskelle, vanhalle rantaniitylle. Näistä jälkimmäinen on ollut jonkinlaisessa palstaviljelyssä jo 1950-luvulta lähtien.

Kivinokan länsirannalla aivan kesämajojen tuntumassa on 1950-luvulla perustettu suosittu uimaranta. Tanssilavan ja uimakoppien lisäksi alueella on muutamia pöytiä ja penkkejä, leikkivälineitä ja suihku sekä lavoista tehtyjä lepotuoleja. 1950-luvulla ollut vesiliukumäki ei ole säilynyt. Uimaranta on nykyään suosittu tapahtumapaikka, jossa järjestetään erilaisia ulkoilmatapahtumia. Kivinokan kärjessä on pieni luonnonhiekkaranta, joka lienee uimapaikkana vanhempi kuin edellä mainittu uimaranta. Kivinokan ranta-alueilla on myös useita veneiden säilytysalueita. Kulosaaren kartanon alueella on 1960-luvulla rakennettu venesatama ja satamatoimintoihin liittyviä rakennuksia sekä varasto-alueita. Venesataman rakentamiseen tehdyistä täytöistä huolimatta vanha höyrylaivalaituri on säilynyt, kuten myös sen vieressä oleva uimahuone. Kivinokan rantaviivaan 1940-60-luvulla kuuluneista erikokoisista vene- ja uimalaitureista on jäljellä lähinnä perustukset ja satamatoiminnot ovat keskittyneet kolmeen paikkaan, Naurissalmen laituriin, Kartanon venekerholle sekä kivinokkalaisten venesatamaan kivinokan pohjoisosissa. Sen lisäksi alueella on muutamia rantoja, joita käytetään epävirallisesti soutuveneiden säilyttämiseen.

Kuva 44, viereisellä sivulla. Näkymä rantaniityn viljelypalstoilta kohti merta ja Kalasatamaa. Kalasataman tornitalot ja tiivistä rakennettu Kalasatama on vastakohta Kivinokan vehreälle viheralueelle.

Kuva 45. Rantaviivassa on komeita mäntyjä ja avokallioita. Rannan läheisyyteen rakennetuilla majoilla on usein terassit ja oleskelupaikat rakennettu aivan rantaviivaan.

MAISEMATILAN SÄILYNEISYYS JA MUUTOKSET

MAISEMATILA

1700 - LUVULTA ASTI AVOIMENA SÄILYNYT MAISEMATILA
Osa niityistä ja pelloista ollut jo käytössä 1600-luvulla

Alueiden nykyinen nykyinen käyttötarkoitus

1. Pelikenttä
2. Viljelypaista-alue 1940-luvulta
3. Ponnistuksen pelikenttä
4. JHL:n viljelypaista-alue 1940-luvulta
5. Pelti- ja oleskelunurmi

SELÄNTEEN LAKIALUEEN AVOIMENA SÄILYNYT MAISEMATILA
Avokalliot.

UMPEENKASVANUT TAI RAKENNETTU HISTORIAALISESTI AVOIN MAISEMATILA
1700-luvulta 1930-luvulle avoimena säilynyt alue.

METSÄISINÄ SÄILYNEET SELÄNTEET, SULJETTU / PUOLIAVOIN MAISEMATILA
1600-luvulta asti metsäisinä säilyneet selänteet, pääosin havupuuvallasta sekametsää.

LEHTIPUUVALLAISET METSÄT, SULJETTU / PUOLIAVOIN MAISEMATILA
Rantametsät ja avoimien alueiden reunoille syntyneet reunametsät.

KARTANOYMPÄRISTÖN PUOLIAVOIN PUISTOMAINEN ALUE

KARTANOPUISTO

VANHIMMAN TUNNETUN PUUTARHAN ALUE
Vuoden 1754 tiluskartan mukainen hyötöpuutarhan alue.

1800-LUVUN KARTANOPUISTON ALUE
Vuoden 1872 senaattikartan mukaan, puisto perustettiin todennäköisesti pian 1810-luvun jälkeen.

1800-LUVUN LOPUN JA 1900-LUVUN ALUN KARTANOPUISTON ALUE.
Vuoden 1907 kartassa puutarhaksi merkitty alue.

NYKYINEN KARTANOPUISTO

--- Suunnittelualan raja

RANTAVIIJA

PEHMEÄ RUOVIKKORANTA

RUOVIKOITUNUT/RUOVIKOITUMASSA OLEVA RANTAVYÖHYKE

HIEKKA- TAI SORARANTA

KIVIKKORANTA

KALLIORANTA

RAKENNETTU RANTA
1960-70-luvulla tehty meritäyttö esitetty viivoituksella.

Kuva 46. Maisematilan säilyneisyys ja muutokset. Näkymä Oy. Pohjakartta kaupunkimittausosasto.

Kuva 47, viereisellä sivulla. Näkymä nokasta kohti etelää ja Kulosaarta.

Alueella kulkee runsaasti kapeita majoille vieviä kinttupolkuja, kapeita jalankulkuun ja pyöräilyyn soveltuvia polkuja sekä leveämpiä sora- ja hiekkapintaisia teitä. Ajoneuvoliikenne on sallittu alueen keskellä olevalle pysäköintialueelle asti. Siitä eteenpäin tiet on varattu jalankululle ja pyöräilylle sekä huoltoajolle. Teiden alussa olevat puomit pidetään kuitenkin pääosin auki, ja ajoneuvoliikennettä on alueella paljon pakollista huoltoajoa enemmän. Alueen pääreitit pohjautuvat pitkälti jo 1800-luvun lopulla olleisiin kartanon niityille ja rannoille johtaneisiin metsäpolkuihin. Kartano-alueelle johtava sisääntulotie on peräisin 1700-luvulta.

Selvitysalueella on kaksi pysäköinnille osoitettua aluetta. Kesämaja-alueiden keskelle, 1960-luvun lopulla nykyiseen laajuuteen rakennettu pysäköintialue palvelee sekä kesämajalaisia että alueen virkistyskäyttäjiä. Kartanon pääraakennuksen läheisyydessä oleva pysäköintialue palvelee pääosin kartanossa pidettäviä yksityistilaisuuksia ja virkistyskäyttöä sekä venesatamaa. Kipparlahden silmukasta Kivinokkaan johtavan tien varrella on epävirallisia levennyksiä, joissa kesäaikaan näkyy autoja pysäköityinä.

Kivinokan maisemassa vuorottelevat metsäiset selänteet, lakialueiden kalliometsät sekä selänteiden eteläpuolisten laaksoalueiden alavat lehtipuuvalliset ja avoimet alueet. Kulosaaren kartanoalue erottuu maisemassa puoliavoimena ja avoimena puistomaisena ympäristönä. Kivinokan rannat ovat kalliorantoja, hiekkarantoja tai pehmeitä ruovikorantoja. Etenkin pohjoisrantaa hallitsevat laajat ruovikot.

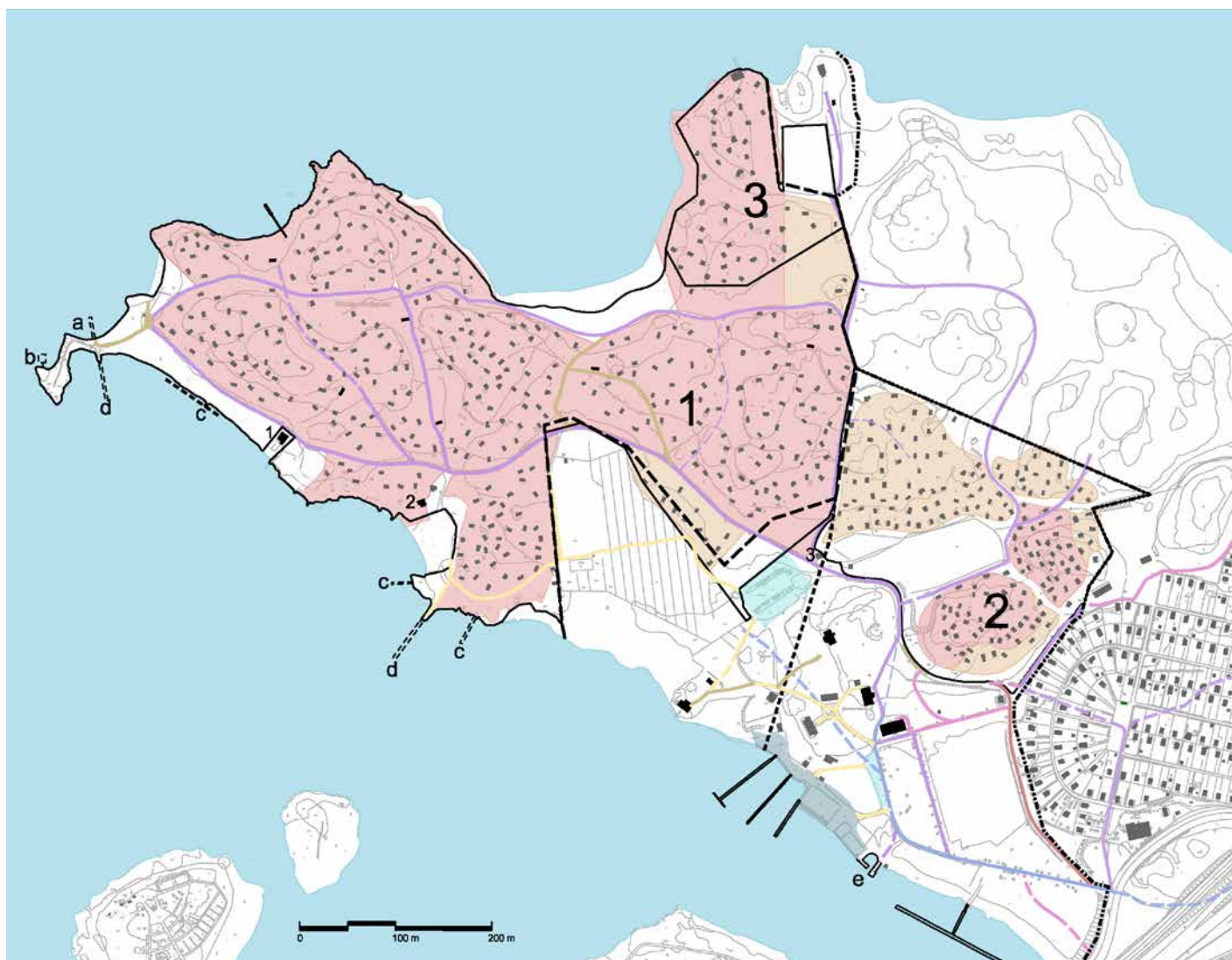
Kulosaaren kartanon pohjoispuoliset 1700-luvulta asti niittyinä olleet alueet ovat säilyneet avoimena ja ovat nykyään kesäasukkaiden käytössä viljelypalsta-alueena sekä pelinurmina. Niittyinä säilyneet alueet ovat pienialaisia ja vaarassa kasvaa umpeen. Säilyneiden niittyjen läheiset viljelypalstat ja niillä kasvava kukkiva ruohovartinen kasvillisuus ovat osa paikallista niittyverkostoa.

Kartanon alun perin avoimena rantaniittynä tai -peltona olleet alavat ja kosteat ranta-alueet kasvavat nykyään tiheästi eri-ikäistä tervaleppää, vaahteraa ja koivua. Parkkipaikan läheisyyteen on muodostunut pienialainen tervaleppäluhta, jossa kasvaa järeitä tervaleppiä. Luhdan reunoilla ja parkkipaikan eteläpuolisella alueella on laajoja jättipalsamikasvustoja.

Kivinokan metsät ovat monimuotoisia ja puuston koko, ikä ja lajisto alueella on vaihtelevaa. Alueella esiintyy sekä kallioisia mäntymetsiköitä että kuusivaltaisia vanhoja metsiä, mutta suurin osa selvitysalueesta on hoidettua sekametsää. Kallioisilla ranta-alueilla kasvaa paikoitellen komeita mäntyjä. Painanteissa ja alavilla rannoilla esiintyy myös lehtomaisia metsälaikkuja. Selvitysalueen pohjoisosassa on vanha kuusivaltainen metsäalue, jonka lomaan Ponnistuksen kesämajat ovat sijoittuneet. Tämä alue liittyy Kivinokan itäreunassa, selvitysalueen ulkopuolella olevaan laajaan ja suojeltuun monimuotoiseen Kivinokan vanhaan metsään, joka on säilynyt metsäisenä 1600-luvulta asti. Vanhassa kuusimetsässä on paljon lahoppua ja Suomen oloissa poikkeuksellisen rikas kääpä- ja orvakka- sekä orakaslajisto.

Kivinokan uhanalaisista luontotyypeistä selvitysalueelle sijoittuu pohjoisrannan silmälläpidettävä saniaisvaltainen kostea lehtoalue, länsirannan erittäin uhanalainen tervaleppäluhta ja Naurissalmen rannan silmälläpidettävät vaahteralehdot sekä osin kesämaja-alueelle sijoittuvat Kivinokan vanhaan metsään liittyvät uhanalaiset ruohokorvet.

Tiiviisti rakennetuista kesämaja-alueista huolimatta Kivinokan metsäalueet ovat säilyneet metsäisinä, ja alueella on edelleen myös rakentamattomia metsälaikkuja. Ne sijoittuvat usein rakentamisen kannalta epäsuotuisille alueille, alaville ja soisille paikoille. Kivinokan mäntyvaltaiset metsät ovat kasvamassa umpeen lehtipuuston takia kuten myös aiemmin avoimet ranta-alueet sekä selänteiden kalliolaet.

ALUEET, REITIT JA RAKENTEET - SÄILYNEISYYS JA MUUTOKSET

KESÄMAJA-ALUEET

- 1** 1) KIVINOKKALAISET RY VUOKRA-ALUE
Vuokrattava kesäviettäpaikka 1916-1930,
Kansanpuisto 1931-1945.
- 2** 2) JHL VUOKRA-ALUE
Kaupungin työntekijöiden kesämajat
(nykyinen JHL) 1937->
- 3** 3) PONNISTUS RY VUOKRA-ALUE
- 1940-luvun alusta asti kiinteitä kesämajoja
- 1940-luvun loppupuolelta asti kiinteitä kesämajoja

TIELINJAUKSET

- SÄILYNYT TIELINJAUS 1700-LUVULTA
- - - HÄVINNYT TIELINJAUS 1700-LUVULTA
- 1800-LUVULTA PERITYVÄ REITTI
- - - HÄVINNYT REITTI 1800-LUVULTA
- SÄILYNYT TIELINJAUS 1900-1920-LUVULTA
- - - HÄVINNYT TIELINJAUS 1900-1920-LUVULTA
- SÄILYNYT TIELINJAUS 1930-LUVULTA
- SÄILYNYT TIELINJAUS 1940-LUVULTA
- SÄILYNYT TIELINJAUS 1960-LUVULTA

RAKENTEET JA RAKENNUKSET

- == Poltuneet rantarakenteet
- a) venelaituri 1930 - 1970 - luku
- b) mottolaituri 1950-1990-luku
- c) venelaituri 1950-luku
- d) venelaituri 1960-1970-luku
- Säilyneet historialliset rantarakenteet
- e) Kartanon laituri 1800-luku
- 1960-luvulla tehty rantatäyttö
- 1960-luvulla rakennetut pysäköintialueet
- 1** Kansanpuiston vanhimpia säilyneitä rakennuksia
1. Kioski v. 1937
2. Tanssilava 1950-luku
3. Vartiötupa 1930-l
- Kartanoalueen rakennukset esitetty
Kulosaaren kartanon
ympäristöhistoriallisessa selvityksessä.
- Kansanpuiston raja 1931
- - - Kansanpuiston raja 1945
- Suunnittelualueen raja

Kuva 48. Aluerajaustej, reittien ja rakenteiden säilyneisyys ja muutokset. Näkymä Oy. Pohjakartta kaupunkimittausosasto.

Kuva 49, ylinä. Osa kesämajoista on rakennettu vaikeisiin paikkoihin, kivikkoon tai jyrkälle rantakalliolle.

Kuva 50, keskellä. Näkymä kohti Kivinokan uimarantaa. Uimarannan ympäristö on paikoin kulunut.

Kuva 51, alinna. Kivinokan yksi pelikentistä sijoittuu vanhalle rantaniitylle.

Kuva 50. Nokassa on jäänne vanhasta laiturista. Nokasta avautuu hienoja näkymiä eripuolille Vanhankaupunginlahtea.

Arvot ja vaalittavat ominaispiirteet

Kivinokkaan, Kulosaaren kartanon entisille maille on muodostunut aikojen saatossa omaleimainen, vehreä ja merellinen viher- ja virkistysaluekokonaisuus, joka on luokiteltu maakunnallisesti arvokkaaksi kulttuuriympäristöksi. Kerkosselliseen kokonaisuuteen kuuluvat Kulosaaren kartanoympäristö, Herttoniemen siirtolapuutarha, Kivinokan vanhan metsän luonnonsuojelualue, Kivinokan monipuoliset metsäalueet ja niille sijoittuvat kesämaja-alueet sekä kaikille avoimet ranta-alueet toimintoihin.

Kivinokka eri osa-alueineen muodostaa yhden kaupunginosansa merkittävistä lähivirkistysalueista. Sen sijainti tiiviin kaupunkirakenteen tuntumassa ja liittyminen laajempaan Vanhankaupungin selän rantoja kiertävään viheraluekokonaisuuteen korostaa entisestään sen merkittävyyttä. Kivinokka on osa Helsingipuistoa ja Viikki-Kivikko-vihersormea. Helposti saavutettavan virkistysalueen tapahtumiin saavutaan myös kauempaa, joten se palvelee kaikkia helsinkiläisiä. Kivinokka on lähialueensa, mutta myös koko Helsingin identiteettitekijä.

Kulosaaren kartanolla on ollut suuri vaikutus koko lähitienoon kehitykselle ja nykyisen virkistysaluekokonaisuuden syntyyn. Kivinokan ja kartanoalueen siirryttyä kaupungin omistukseen alkoi alueen tuleva käyttö vähitellen hahmottua, kun sinne alkoi vakiintua virkistystoimintoja; ensin kansanpuisto, sitten siirtolapuutarha ja kesämaja-alueet, uimaranta ja myöhemmin myös venesatamatoiminnot.

Helsingiläinen kesäajakulttuuri ja -perinne on kansainvälisesti ainutkertainen. Helsingissä on yhteensä noin 1600 kesämajaa. Kivinokka on Helsingin kesämaja-alueista suurin, alueella on yli 600 majaa. Kesämaja-alueiden ja Kivinokan julkisen virkistyskäytön juuret ovat 1910-luvulla, jolloin Sörnäisten työväenyhdistys vuokrasi Kivinokan alueen yhdistyksen jäsenilleen vapaa-ajan viettopaikaksi ja kesäretkeilyalueeksi. Kivinokasta haettiin helpotusta kivi kaupungin melun, pölyn ja ahtaiden asuntojen vastapainoksi. Siellä vietettiin kesäöitä ensin teltoissa ja myöhemmin kevytrakenteisissa majoissa. Pysyvät majat sallittiin 1940-luvulla. Kaupunginarkkitehti Hilding Ekelund laati tyyppipiirustuksen kesämajoille vuonna 1946. Maalta kaupunkiin töihin tulleet nauttivat Kivinokassa maaseudun rauhasta, luonnosta ja yhteisöllisyydestä, mikä helpotti sopeutumista kaupunkielämään. Kesämajojen voidaan nähdä olevan edelleenkin elävä esimerkki työväen vapaa-ajanviettotavoista 1900-luvun alusta.

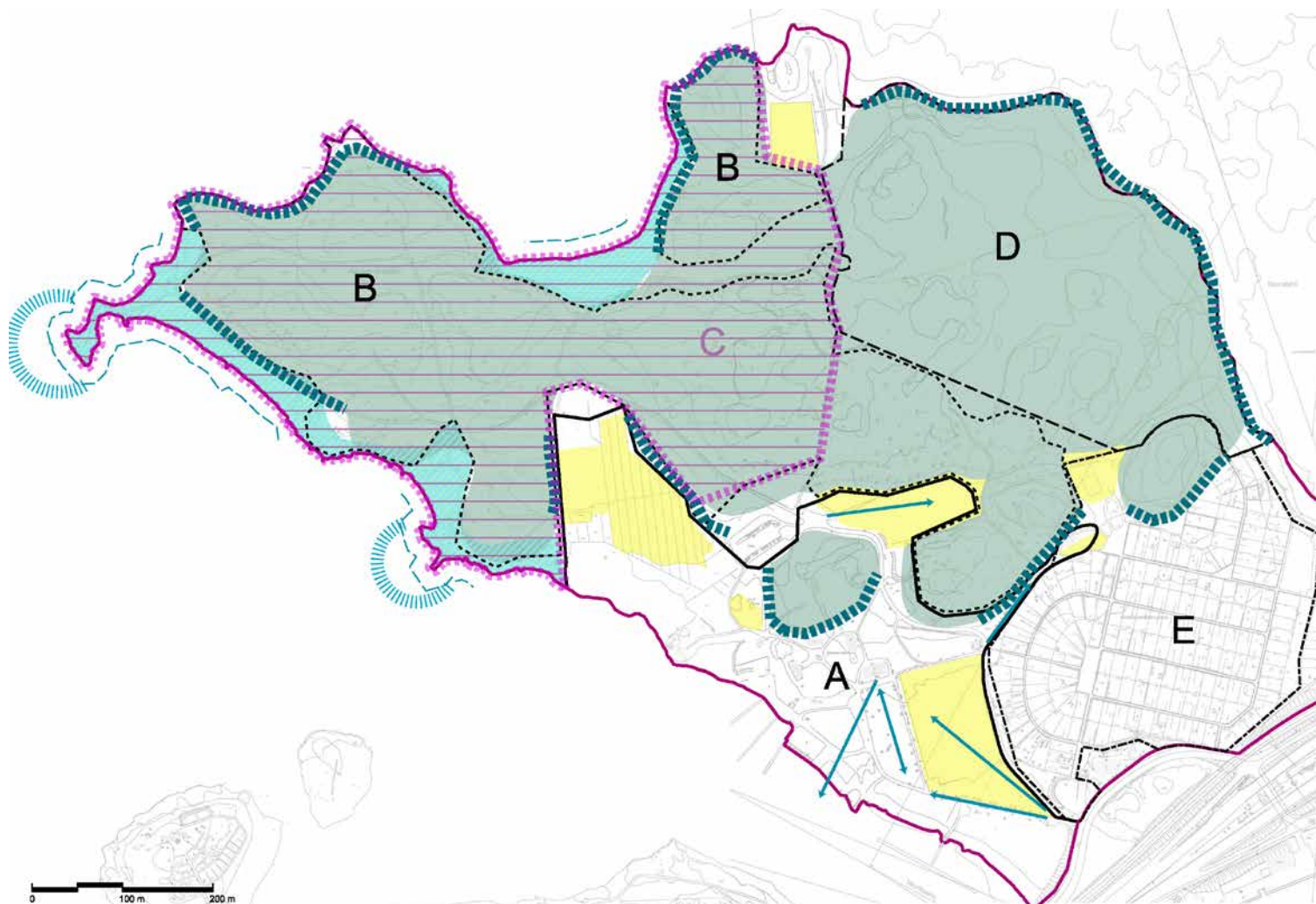
Kivinokka on osa Helsingin kansanpuistojen historiaa. Helsingin ensimmäiset kansanpuistot perustettiin 1880-luvulla, ja 1900-luvun alussa kansanpuistoaate yleistyi. Kivinokasta muodostui virallisesti kansanpuisto 1930-luvun alussa, jolloin alue oli jo toiminut pitkään työväestön kesäretkeilyalueena. Kivinokka säilyi virallisesti kansanpuistona 1960-luvulle asti.

Kuva 51, ylinä. Näkymä kartano-
puiston yli kohti Kulosaaren
kartanon päärakennusta. Kivinokan
kansanpuisto syntyi Kulosaaren
kartanon vanhoille maille.

Kuva 52, keskellä. Näkymä kesäma-
ja-alueelta vuonna 1970. Kuvaaja
Simo Rista. HKMKA.

Kuva 53, alinna. Osuusliike Elannon
Kivinokan myymälä 1930-luvun
lopulla. Myymälä valmistui 1937 ja
on jossain muodossa ollut toimin-
nassa 2010-luvulle asti. Suomen
Valokuvataiteen museo.

KULTTUURIHISTORIALLISET JA MAISEMALLISET ARVOT

MERKINTÖJEN SELITYKSET

OMALEIMAINEN MERELLINEN JA KULTTUURIHISTORIALLISTI MERKITTÄVÄ VIHER- JA VIRKISTYSALUEKOKONAISUUS

KULOSAAREN KARTANOYMPÄRISTÖ
Kulosaaren kartano on maakunnallisesti ja helsinkiläisittäin merkittävä 1700-luvulta peräisin oleva historiallinen kartanomiljö. Kerroksellisen kartanoalueen historia alkaa jo 1500-luvun alusta, mutta kartanoalueen rakennatun ympäristön säilynyt vanhin kerrostuma on 1750-luvulta. Kulosaaren kartanolla on ollut suuri vaikutus koko lähialueen kehittymiselle ja nykyisen virkistysaluekokonaisuuden syntyyn. Kulosaaren kartanon arvot on kuvattu tarkemmin erillisessä Kulosaaren kartanon ympäristöhistoriallisessa selvityksessä.

KESÄMAJA-ALUEET
Helsinkiläinen kesämajakulttuuri ja -perinne on kansainvälisesti ainutkertainen. Kivinkangas on Helsingin kesämaja-alueista suurin, alueella on yli 600 majaa. Kesämaja-alueiden ja Kivinkangas julkisen virkistyskäytön juuret ovat 1910-luvulta. Kesämajojen voidaan nähdä olevan edelleenkin elävä esimerkki työväen vapaa-ajanviettoaloista 1900-luvun alusta.

KANSANPUISTON ALUE 1930-1960-l
Kivinkangas on osa Helsingin kansanpuistojen historiaa. Helsingin ensimmäiset kansanpuistot perustettiin 1880-luvulla, ja 1900-luvun alussa kansanpuistoalue yleistyi. Kivinkangasta muodostui virallisesti kansanpuisto 1930-luvun alussa, jolloin alue oli jo toiminut pitkään kesäreikityalueena. Kivinkangas säilyi virallisesti kansanpuistona 1960-luvulle asti.

KIVINKANGAS VANHAN METSÄN LUONNONSUOJELUALUE

HERTTONIEMEN SIIRTOLAPUUTARHA

MAISEMALLISESTI JA VIRKISTYKSELLISESTI MERKITTÄVÄT RANTA-ALUEET
Kivinkangas rakentamaton ranta ja niemen metsäinen siluetti on merkittävä osa Vanhankaupunginlahden maisemaa ja tärkeä vastapaino kantakaupungin puoleiselle tiivistä rakennetulle ranta-alueelle.

MAISEMALLISESTI MERKITTÄVÄT METSÄNREUNAT / METSÄN SILUETTI

JULKINEN RANTA-ALUE, JOSTA AVAUTUU LAAJA KAUPUNKINÄKYMÄ
Avarat merinäköymät ja kaupunkipanoraamat ovat osa Kivinkangas identiteettiä.

MERKITTÄVÄ NÄKYMÄLINJA

NÄKÖALAPAIKKA

HISTORIALLINEN MAISEMATILA
Kivinkangas historiallinen maisematila on säilynyt ja maisemaa hallitsevat edelleen metsäiset selänteet. Kivinkangas avoimet maisematilat (viljelyalueet, nurmet, niityt) ovat säilyneet avoimena 1600 - 1700-luvulta saakka. Avoimena säilyneet laaksoalueet mahdollistavat pitkiä näkymiä muuten metsäisessä Kivinkangassa.

SÄILYNEET METSÄISET SELÄNTEET

AVOIMENA SÄILYNEET LAAKSOTALUEET

Kuva 54. Kivinkangas kulttuurihistorialliset ja maisemalliset arvot kartalla. Näkymä Oy.

Vaalittavat ominaispiirteet

- maiseman pienipiirteisyys
- metsäiset selänteet ja avoimet laakson maisematilat ja niityt
- väljästi metsäiseen maastoon ja maisemaan sijoittuneet puurakenteiset kesämajat
- kaikille avoimet ranta-alueet, näköalapaikat, näkymät merelle
- sorapintaiset ja eleettömät reitit ja pienemät polut
- kesämajojen ympäristön rakentamattomuus
- rakentamattomat luonnonalueet (kalliot, ruovikot jne.) ranta-alueilla

Vuodesta 1916 lähes yhtäjaksoisesti tähän päivään asti jatkunut alun perin kaupungissa asuvan työväen ja myöhemmin kaikkien kaupunkilaisten virkistyskäyttö on omalta osaltaan vaikuttanut Kivinokan alueen säilymiseen ja sen muotoutumiseen omalaatuiseksi virkistysalueeksi. Alueiden pitkäaikainen vuokraaminen eri yhdistyksille on osaltaan säilyttänyt ja turvannut alueen virkistyskäyttöä. Pitkän virkistys- ja kansanpuistoperinteen lisäksi lähialueiden asukkaiden ja alueen käyttäjien pitkäjänteinen aktiivisuus on myötävaikuttanut siihen, että alueen metsät ja rannat ovat säilyneet pääosin rakentamattomina ja alue on säilynyt kaikille avoimena virkistysalueena.

Kivinokka on säilyttänyt metsäisen yleisilmeensä. Kivinokan maisemassa vuorottelevat metsäiset selänteet, lakialueiden avokalliot sekä selänteiden eteläpuolisten laaksoalueiden alavat lehtipuuvaltaiset ja avoimet alueet. Avoimena säilyneet laaksoalueet mahdollistavat pitkiä näkymiä muuten metsäisessä Kivinokassa. Kivinokan avoimet maisematilat (viljelyalueet, nurmet, niityt) ovat säilyneet avoimina 1600-1700-luvulta saakka.

Ihmiset hakeutuvat luontaisesti ranta-alueille ja julkiset rakentamattomat rannat ovat tiivistyvässä kaupungissa merkittäviä viheralueita. Selvitysalueen rannoista Kivinokan niemen kärki, uimarannat, läntiset rakentamisesta vapaat rannat sekä osa pohjoisrantaa on säilynyt vapaasti kaikkien käytössä. Kivinokan rannoilta ja Kivinokan kärjestä avautuu avarat näköalat Vanhankaupunginlahdelle ja rakentuvan Kalasataman suuntaan. Kivinokan rakentamaton ranta ja niemen metsäinen siluetti on merkittävä osa Vanhankaupunginlahden maisemaa ja tärkeä vastapaino kantakaupungin puoleiselle tiivistirakennetulle ranta-alueelle. Avarat merinäköymät ja meren yli avautuvat kaupunkipanoraamat ovat osa Kivinokan identiteettiä.

Virkistys- ja kulttuurihistoriallisten arvojen lisäksi Kivinokassa on merkittäviä luontoarvoja. Kivinokan luonnonympäristö on monipuolinen ja alueella on useita arvokkaita luontotyyppisiä. Monimuotoisten puoliavointen metsä- ja kesämaja-alueiden, pienten avokallioiden, rantakallioiden ja

ruovikkorantojen sekä kartanoalueen vanhojen jalopuiden ja pienialaisten nurmi- ja niittyalueiden muodostama vaihteleva ja pienipiirteinen ympäristö tarjoaa monille lajeille suotuisia elinympäristöjä. Vanhat metsät ja puut sekä kesämajat tarjoavat mm. lepakoille suojaisia piilo- ja lisääntymispaikkoja. Kivinokan viljelyalueet ja niityt ovat osa pölyttäjien kannalta tärkeää osa niittyverkostoa. Kivinokka on Helsingin parhaita lepakkoalueita. Lisäksi kartanoalue sekä Kivinokkaan rajautuvat merialueet ovat merkittävää lintualueita.

Kivinokassa on useita arvokkaita metsäalueita, kuten rantalehtoja, tervaleppäluhtia ja vanhaa kuusimetsää. Kivinokan koillisosan vanha metsä on luonnonsuojelualueita, jossa Suomen on oloissa poikkeuksellisen rikas kääpä- ja orvakka- sekä orakaslajisto.

Arvoja heikentäviä tekijöitä ja risti-riitoja

Kivinokassa, erityisesti kesämaja-alueiden tuntumassa, on vahva yksityisyyden tunne. Kansanpuiston alkuperäisen idean vastaisesti kesämajojen ympärille on paikoin muodostunut laajoja pihapiirejä rakenteineen ja istutuksineen.

Suuri osa Kivinokan palveluista, kuten saunat, palstat ja venepaikat, on suunnattu vain aluetta vuokraavien yhdistysten jäsenille. Tämä vahvistaa entisestään yksityisalueen tuntua Kivinokassa. Uimaranta ja vanhassa kesäkioskissa toimiva kesäkahvila ovat ainoita kaikille avoimia palveluita.

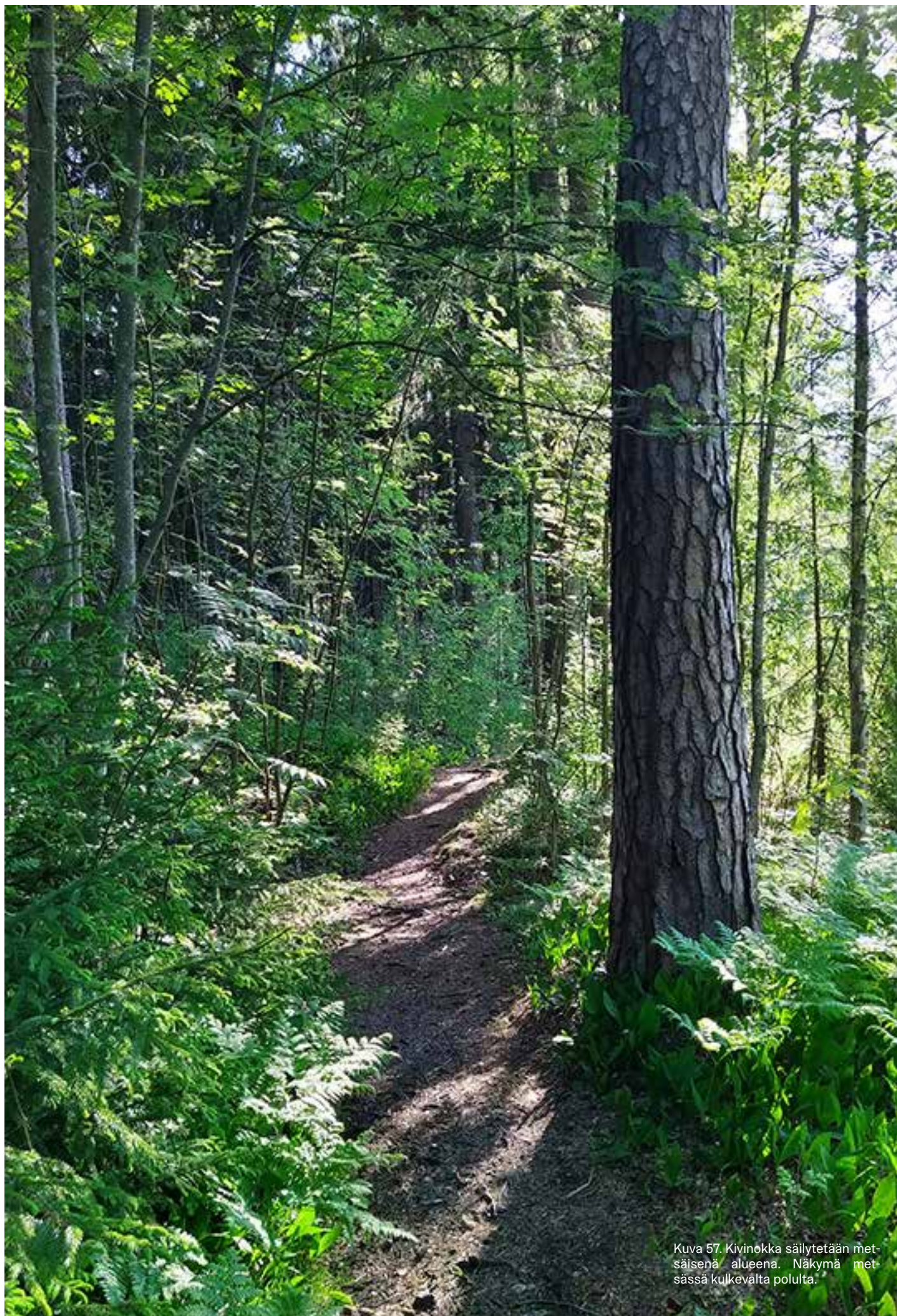
Vaikka Kivinokan niemellä on pitkä rantaviiva, vain osa siitä on julkisessa käytössä. Kivinokan ranta-alueet ovat umpeen kasvamassa, minkä takia näköymät rantaviivan läheisyydessä kulkevilta reiteiltä merelle ovat osin sulkeutuneet tai sulkeutumassa.

Kivinokan virkistysreittien opastus on osin puutteellista. Reitit saattavat myös loppua kesken tai muuttua polkumaisiksi ja vaikeakulkuisiksi.

Kuva 53, alhaalla. Näkymä kesämaja-alueelta vuonna 2020. Puusto on iäkäästä ja varjostaa monin paikoin.

Kuva 56. Kivinokan ranta on kallioinen ja kivikkoinen. Rantaan rakennetut kesämajat estävät rannan yleisen virkistyskäytön.

Kuva 57. Kivinkka säilytetään metsäisenä alueena. Näkymä metsässä kulkevalta polulta.

Kehittämisperiaatteet kulttuuri- historian ja maiseman näkökulmasta

Suosituksien alueen kehittämiselle ja jatkosuunnittelulle perustuvat tässä työssä määriteltyihin kulttuurihistoriallisiin ja maisemallisiin arvoihin sekä vaalittaviin ominaispiirteisiin. Esitetyt kehittämisperiaatteet- ja tavoitteet pyrkivät säilyttämään ja turvaamaan em. arvot sekä määrittelemään reunaehdot alueen kehittämiselle. Kulosaaren kartano-alueella koskevat kehittämisperiaatteet on esitelty omassa raportissaan: Kulosaaren kartano - ympäristöhistoriallinen selvitys ja kehittämisperiaatteet.

Kivinokan kehittäminen kulttuurihistoriallisesti merkittävänä viher- ja virkistysaluekokonaisuutena. Kivinokkaan, Kulosaaren kartanon entisille maille on muodostunut aikojen saatossa omaleimainen, vehreä ja merellinen viher- ja virkistysaluekokonaisuus, joka on luokiteltu maakunnallisesti arvokkaaksi kulttuuriympäristöksi. Tärkeimpänä kehittämistavoitteena on alueen kehittäminen kulttuurihistoriallisesti arvokkaana ja monipuolisena virkistysalueena sekä alueen ominaispiirteiden säilyttäminen ja vahvistaminen. Kerrokselliseen kokonaisuuteen kuuluvat Kulosaaren kartanoympäristö, Herttoniemen siirtolapuutarha, Kivinokan vanhan metsän luonnonsuojelualue, Kivinokan monipuoliset metsäalueet ja niille sijoittuvat kesämaja-alueet sekä kaikille avoimet ranta-alueet toimintoihin. Alueen kehittäminen ja alueella tehtävät toimenpiteet tulee sopeuttaa merelliseen maisemaan ja kulttuurihistorialliseen miljööseen.

Aluetta kehitetään kaikille avoimena virkistysalueena, nykypäivän kansanpuistona. Kivinokasta muodostui virallisesti kansanpuisto 1930-luvun alussa, jolloin alue oli jo toiminut pitkään työväestön kesäretkeilyalueena. Kivinokka eri osa-alueineen muodostaa yhden kaupunginosansa merkittävistä lähivirkistysalueista. Sen sijainti tiiviin kaupunkirakenteen tuntumassa ja liittyminen laajempaan Vanhankaupungin selän rantoja kiertävään viheraluekokonaisuuteen korostaa entisestään sen merkittävyyttä.

Rannat pidetään vapaina yksityisestä rakentamisesta. Rannoille sijoitettujen toimintojen tulee olla avoimia kaikille. Ihmiset hakeutuvat luontaisesti ranta-alueille ja ne ovat tiivistyvässä kaupungissa merkittäviä viheralueita. Kivinokan rannoilta avautuu kaupunkipanoraamoja kohti rakentuvaa Kalasatamaa ja Arabianrantaa. Avarat merinäköymät ja kaupunkipanoraamat ovat osa Kivinokan identiteettiä.

Kivinokan rantaviiva (satama-alueita lukuun ottamatta) säilytetään luonnonmukaisena. Luonnonmukainen rantaviiva on yksi Kivinokan identiteettitekijöistä.

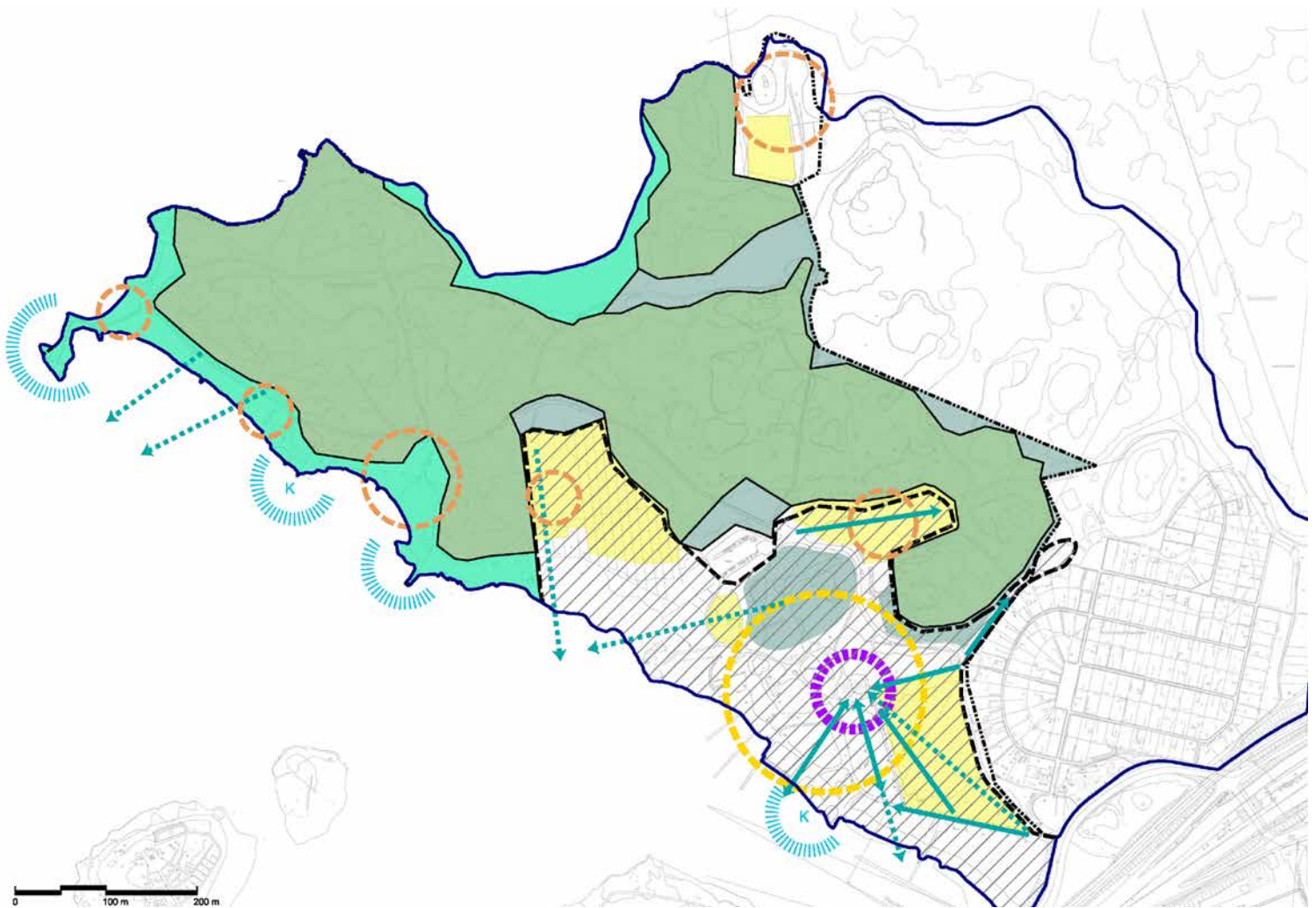

Kuva 58. Näkymä pohjoiselta uimarannalta. Kivinokan rantaviiva säilytetään luonnonmukaisena

sena viheralueina ja niitä säilytetään vapaina yksityisestä rakentamisesta.

Kuva 59. Ihmiset hakeutuvat luontaisesti ranta-alueille. Ranta-alueita kehitetään kaikille avoimena julkis-

Kuva 60. Kesämaja-alueet säilytetään osana Kivinokan virkistysaluetta.

KEHITTÄMISPERIAATTEET KULTTUURIHISTORIAN JA MAISEMAN NÄKÖKULMASTA

MERKINTÖJEN SELITYKSET

SÄILYTETTÄVÄ JA KEHITETTÄVÄ VIHHER- JA VIRKISTYSALUEKOKONAISUUS, NYKYPÄIVÄN KANSANPUISTO
Kivinkangas, Kuloaaren kartanontentille maille on muodostunut aikojen saatossa omakeimainen, vehreä ja merellinen viher- ja virkistysaluekokonaisuus, joka on luokiteltu maakunnallisesti arvokkaaksi kulttuuriympäristöksi. Tärkeimpänä kehittämistavoitteena on alueen kehittäminen kulttuurihistoriallisesti arvokkaana ja monipuolisena virkistysalueena sekä alueen ominaispiirteiden säilyttäminen ja vahvistaminen.

KEHITETTÄVÄ KULOAAAREN KARTANOKOKONAISUUS, KS. KULOAAAREN KARTANON YHS
Kuloaaren kartanon aluetta kehitetään kulttuurihistorialliset arvot huomioiden. Osa-alue kohtaiset kehittämisperiaatteet on esitelty kartanoaluetta koskevassa ympäristöhistoriallisessa selvityksessä.

MAISEMALLISESTI JA VIRKISTYKSELLISESTI MERKITTÄVÄT KAIKILLE AVOIMET RANTA-ALUEET
Rantaviiva säilytetään rakentamattomana ja kaikille julkisena virkistysalueena.

SÄILYTETTÄVÄ METSÄINEN KESÄMAJA-ALUE
Kesämaja-alueet säilytetään osana historiallista kansanpuistoa. Kesämaja-alueilla säilytetään metsäinen tunneima.

SÄILYVÄ METSÄALUE
Metsäisyys kuuluu Kivinkangas kansanpuiston alkuperäiseen luonteeseen ja vahvasti alueen identiteettiin. Kuloaaren kartanoalueeseen kuuluu olennaisena osana mäntyvaltaiset metsäkumpareet.

SÄILYVÄ, AVOIMENA KEHITETTÄVÄ MAISEMATILA
1600-1700-luvulta asti avoimena säilyneet entiset viljely- ja niittyalueet säilytetään avoimena.

SÄILYTETTÄVÄ JA KEHITETTÄVÄ TOIMINNALLINEN PAIKKA
Historiallinen kokontumispaikka / toiminnallinen paikka säilytetään, toimintoja kehitetään alueen ominaispiirteet ja maisemalliset arvot huomioiden.

KEHITETTÄVÄ KARTANON TILAKESKUS
Kartanoympäristön toiminnallinen ydin, jota kehitetään alueen kulttuurihistorialliset arvot huomioiden.

SÄILYTETTÄVÄ MAAMERKKI

SÄILYTETTÄVÄ NÄKÖALAPAIKKA

KEHITETTÄVÄ NÄKÖALAPAIKKA

SÄILYTETTÄVÄ NÄKYMÄ

AVATTAVA NÄKYMÄ

SELVITYSALUEEN RAJA

Kuva 61. Kivinkangas kehittämisperiaatteet kartalla. Näkymä Oy.

Kivinokka säilytetään metsäisenä alueena. Metsäisyys kuuluu kansanpuiston alkuperäiseen luonteeseen ja vahvasti alueen identiteettiin.

Historiallisesti avoimet maisematilat säilytetään jatkosakin avoimina. 1600-1700-luvulta asti avoimena säilyneet entiset niittyalueet säilytetään edelleen avoimina, mikä pitää yllä myös Kulosaaren kartanoalueen historiallista maiseman tilarakennetta. Niitty- ja peltoalueiden tulee jatkossakin säilyä ainakin osin viljelyssä ja viljelytoimintaa tulee kehittää kartano ja kansanpuistoympäristöön soveltuvaksi. Viljelyalueet ja niityt ovat osa pölyttäjille tärkeää niityverkostoa.

Kesämaja-alueet säilytetään osana historiallista kansanpuistoaluetta. Helsingiläinen kesämajakulttuuri ja -perinne on kansainvälisesti ainutkertainen. 1930-luvun alussa perustettuun Kivinokan kansanpuistoon ryhdyttiin rakentamaan kiinteitä kesämajoja 1940-luvulla. Alue tarjoaa mahdollisuuden vaatimattomaan mökkielämään hyvien joukkoliikenneyhteyksien päässä. Kesämajat ovat osa alueen identiteettiä.

Kulosaaren kartano säilyy kansanpuiston sisääntulomaiseman maamerkinä. Alun perin Kivinokkaan saavuttiin veneellä, nykyään Kivinokkaan saavutaan maateitse. Kulosaaren kartanon ja Herttoniemen siirtolapuutarhan välistä kulkevalta tieltä aukeaa näkymä kohti kartanon päärakennusta. Maamerkit helpottavat ja parantavat alueen suunnistettavuutta.

Kivinokan tiet ja reitit säilytetään eleettöminä sorapintaisina kulkuyhteyksinä. Kartanoalueen nykyisten teiden ja reittien linjauksista vanhimmat ovat peräisin 1700-luvun puolesta välistä, Kivinokan teiden ollessa peräisin 1930-luvulta. Kivinokan tiet ovat vähitellen leventyneet, mutta ne ovat säilyneet sorapintaisina ja edelleen melko kapeina.

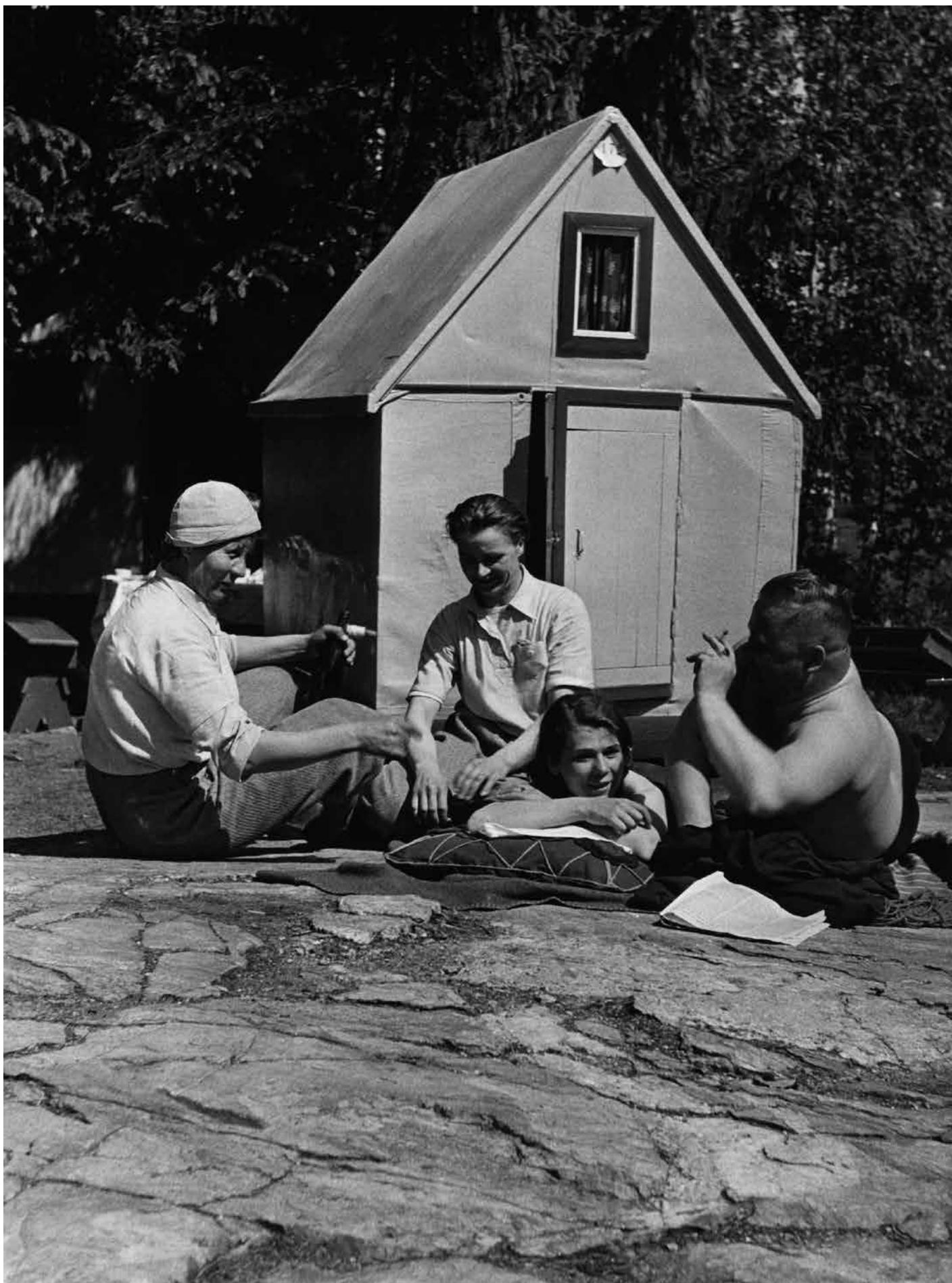
Kivinokan ympäristön hoidon yhtenäistäminen. Kivinokan alueelle tulee laatia kokonaisvaltainen hoito- ja kehittämissuunnitelma. Kartanoaluetta ja kansanpuistoaluetta tulee hoitaa yhtenäisenä ja historiallisena kokonaisuutena siten, että hoitamattomia välialueita ei synny eivätkä hoitorajat näy maastossa. Alueen metsäalueet tulee ottaa hoidon piiriin. Hoitosuunnitelmassa tulee kiinnittää huomiota reuna-alueiden ja kulttuurimaiseman hoitoon, kulttuuribiotooppien suojeluun sekä biotooppien monilajisuuden vahvistamiseen. Tämä tarkoittaa mm. kartanon monilajisen ja vanhan jalopuuston hoitoa, niittyjen monilajisuuden ylläpitoa ja kehittämistä sekä lepakoiden elinympäristön huomioimista hoitotoimenpiteissä.

Kuva 62, ylinnä. Näkymä viljelypalsata-alueelta. Palsta-alueen poikki kulkee itsestään syntynyt polku.

Kuva 63, keskellä. Näkymä kohti nokassa sijaitsevaa huvimajaa. Kivinokan tiet ja reitit säilytetään kapeina ja eleettöminä sorapintaisina kulkuyhteyksinä.

Kuva 64, alinna. Kulosaaren kartano on merkittävä maamerkki ja sen kartanoalue on merkittävä osa Kivinokan virkistysaluekokonaisuutta.

Kuva 65. Ihmisiä lomailemassa Kivinokan mökillä 1957. Mökkinä toimi väliaikainen pahvirakenteinen kesämaja. Kausivuokra majapaikasta oli 1950-luvulla 600 mk.⁷¹
Kuva István Rácz. HKMKA.

Lähteet ja kirjallisuus

Arkistolähteet

ALA=Albumit auki.fi

HKA = Helsingin kaupunginarkisto, Kokoelmätietokanta Sinetti, digitoidut aineistot

HKMKA = Helsingin kaupunginmuseon kuva-arkisto

Helsingin kaupungin karttapalvelu

KA = Kansallisarkisto

KSA = Kansanarkisto

KK = Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot, sanomalehtikirjasto

MVKA = Museovirasto historian kuva-arkisto

Painamattomat lähteet

Ahlroth Jussi. Helsingin Kivinkassa järjestetään leffailta ulkoilmassa - esitettävää elokuvaa ei paljasteta etukäteen. Helsingin Sanomat 20.8.2016. Luettu 7.12.2020.

<https://www.hs.fi/nyt/art-2000002916778.html>

Gorbatow, Monica (teksti). Helsingin uimarantahistoria. Helsingin kaupunki, ympäristökeskus. Luettu 7.12.2020.

https://www.hel.fi/static/ymk/uimarantahistoria/5_2.htm

Hautajärvi, Harri. Kivikaupungista luonnon helmaan. Luettu 7.12.2020.

<http://www.kivinokka.fi/teksteja>

Hämäläinen, Jukka ja Saara Pelttari. Herttoniemen siirtolapuutarhan historiikki. Helsinki 2006.

Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot

- Helsingin Sanomat, 05.08.1939, nro 207, s. 6 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1986655?page=6>
- Helsingin Sanomat, 05.08.1938, nro 207, s. 12 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1984302?page=12>
- Helsingin Sanomat, 07.08.1939, nro 209, s. 1 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1986657?page=1>
- Ilta-Sanomat, 14.03.1933, nro 61, s. 2 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1840149?page=2>
- Ilta-Sanomat, 14.10.1938, nro 238, s. 2 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1992220?page=2>
- Länsi-Savo 18.07.1931, nro 83, s. 8 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1023028?page=8>

Kivinoka kesämajat, rakennustapahohjeet. Kesämajaohjeisto. Helsingin kaupunki, Rakennusvirasto. 2/1998.

Pyykkönen, Anna-Leena. Kivinokka kiinnostaa uusia mökkiläisiä - Vanha kansanpuisto varustautuu taistoon rakentamista vastaan. Helsingin sanomat 25.7.2000. Luettu 6.11.2020.

<https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000003899485.html>

Pasanen, Esko. Helsinki siirtää kesämajojen vuokrauksen yhdistysten hoitoon. Helsingin sanomat 7.9.1997. Luettu 5.11.2020.

<https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000003655632.html>

Sormunen, Reijo (2007). Ponnistuksen Kivinokka. Teoksessa Ponnistuksen seurahistoriassa Kunniamme entinen voimme nykyinen. Luettu 20.1.2021

http://www.helsinginponnistus.fi/history/historia/historiaikkunat/ponnistuksen_kivinokka.htm

Painetut lähteet ja kirjallisuus

Alapeteri, Niina ja Tiina Perälä (2019). Kulosaaren kartano. Ympäristöhistoriallinen selvitys ja kehittämisperiaatteet. Kaupunkiympäristön julkaisuja 2019:31, Helsingin kaupunki.

Anttila, Anu-Hanna & Laitinen, Ritva (2011). Kivinokan ja vapaa-ajanvieron virstapylväitä 1900- ja 2000-luvulla. Teoksessa Anttila, Anu-Hanna; Laitinen, Ritva & Mäki, Kirsti (Eds.): Kesämaja appelsiinilaatikoista. Kivinokka Stadin kupeessa. Helsinki: Kivinokkalaiset ry.

Haapanen, Eero (1999). Punainen Vanhankaupunginlahti. Teoksessa Laakkonen, Simo; Laurila, Sari; Rahikainen, Marjatta & Kallio, Päivikki (Eds.): Nokea ja pilvenhattaroita. Helsinkiläinen ympäristö 1900-luvun vaihteessa. Jyväskylä: Helsingin kaupungin museo.

Harvia, Yrjö. Helsingin esikaupunkiliitos, päämietintö 1. Helsinki 1936.

Hautamäki, Ranja (2015). Kartanot kaupungissa. Helsingin kartanoympäristöjen kaupunkimaistuminen, säilyttäminen ja yhteensovittaminen kaupunkirakenteeseen. Aalto-yliopiston julkaisusarja Doctoral Dissertations 4/2016. Helsinki: Aalto ARTS Books.

HELSINGIN YLEISKAAVA 2050 - Kaupungin muutos ja kulttuuriympäristöt. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston yleissuunnitteluosaston selvityksiä 2014 :17.

Hämäläinen, Jukka ja Saara Pelttari. Herttoniemen siirtolapuutarhan historiikki. Helsinki 2006.

Häyrynen, Maunu (1994). Maisemapuistosta reformipuistoon. Helsingin kaupunkipuistot ja puistopolitiikka 1880-luvulta 1930-luvulle. Helsinki: Helsinki-seura – Helsinki-Samfundet r.y.

Jaakkola, Maria; Karisto, Maria; Kuokkanen-Suomi, Liisa & Kiljunen-Siirola, Raisa (2013). Vihreä ja merellinen Helsinki 2050. VISTRA osa 1: lähtökohdat ja visio. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston asemakaavaosaston selvityksiä 2013:4.

Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta 1931, 1934, 1935, 1936, 1937, 1938, 1939, 1942, 1943, 1944, 1946, 1947, 1950, 1951, 1952, 1954, 1957, 1958, Helsinki: Helsingin kaupunki.

Kivinokan osayleiskaava - suunnitteluohjelma. Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto 2014, Helsingin kaupunki.

Lehto, Elsi. Kivinokan rakennettu ympäristö. Helsinki: Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto.

Kuva 66, takakansi. Kivinokka
ilmasta 1970. Kuvaaja Simo Rista.
HKMKA.

- 1 HELSINGIN YLEISKAAVA 2050 - Kaupungin muutos ja kulttuuriympäristöt, s. 43.
- 2 Helsingin karttapalvelu, kartta.hel.fi/luontotieto
- 3 Hämäläinen, s. 53.
- 4 Kulosaaren kartanon ympäristöhistoriallinen selvitys, s. 20.
- 5 Hautajärvi.
- 6 Häyrynen, s. 28.
- 7 Hautajärvi.
- 8 Hautajärvi.
- 9 Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1931, s.311. http://www.helsinginponnistus.fi/history/historia/historiaikkunat/ponnistuksen_kivinokka.htm. Nykyiselle paikalleen Ponnistus muutti vuonna 1933.
- 10 "Kulosaaren kartanon mannermaalla sijaitseva kantaosa, Brändön yksinäinen verotila, R.N:o 1ⁱ, siirtyi tar koitusta varten perustetun yhtiön Brändö Gårds Aktiebo lag'in haltuun v. 1919. Yhtiön osakepääoma oli 3,200,000 markkaa. Siihen asti olivat tilan omistaneet aikaisemmin mainitun vapaaherra J. Cronstedtin oikeudenomistajat. Yhtiön omistama alue käsitti 48.03 ha maata ja 35.91 ha vettä. Yhtiö suunnitteli alueen järjestämistä huvilakaupun giksi, missä tarkoituksessa aluetta varten hankittiin ase- makaavakin, jonka laati arkkitehti Eliel Saarinen. Kun kui- tenkin tonttien kysyntää ei ilmaantunut, rupesivat yhtiön osakkaat tarjoamaan osakkeitaan kaupungille. Ensimmäinen tarjous tehtiin v. 1919, jolloin kaupungin olisi ollut 4 milj. markalla ostettava yhtiön 3,250 osakkeesta 2,950, mikä vastasi noin Smk. 8: 30 m²:ltä [= 8,30 suomen mark- kaa per neliö]. V. 1923 tarjottiin kaupungille 10 ha käsittävä ranta-alue tilan kaakkoisosasta. Hinta tästä ynnä siihen liittyvästä vesialueesta arvioitiin 873,800 markaksi. V. 1925 tarjottiin kaupungille koko tila sekä lisäksi Kivinokka, joka, kuten edellä on mainittu, silloin jo kuului Brändö Villasta- dille. Hinta arvioitiin 4 milj. markaksi. Vihdoin tehtiin tilasta ilman Kivinokkaa uusi tarjous v. 1927, jolloin yhtiön pääosak- kaina esiintyivät Kansallis-Osake-Pankki ja Liitto-pankki OY. Tilasta vaadittu hinta oli nyt 3,200,000 markkaa. Tästä laskettiin rakennusten arvoksi 200,000 markkaa, maa- alueen arvoksi 2,610,000 markkaa eli Smk. 5: 40 m²:ltä [= 5,40 suomen markkaa per neliö] ja vesialueen arvoksi 1 mk. m²:ltä [= 1 suomen markkaa per neliö]. Koko hinta oli maa- alueen m²:ä kohti Smk. 6: 67 [= 6,67 suomen markkaa per neliö]. Nyt kauppa solmittiin. Kaupunginvaltuuston päätös tehtiin helmikuun 9 päivänä 1927. (P. A. n:o 1 v:lta 1927.) Kun yhtiön omaisuus näin oli muutettu rahaksi, purettiin yhtiö v. 1929." Harvia, s. 116.
- 11 "Brändön kartanon kantatila käsittää 47,95 ha maa- ja 39,0 ha vesialuetta. Tilalla on useita rakennuksia, joista muutamat ovat hyvässä kunnossa, toiset taas enem- män tai vähemmän rappiutilassa. Tilaan kuuluu osin viljelyk- siä ja tasaista viljelyskelpoista maata, osin mäkistä metsä- maata, joskaan ei mainittavia tasoeroja ole olemassa. Tilan omistaa Brändö Gårds Aktiebolag yhtiö, jonka osakkeet nykyään ovat yhtymän hallussa, jossa pääosakkaina ovat Kansallis-Osake-Pankki ja Liittopankki OY." Merkittävää oli myös, että nyt kaupungille tarjottiin kiinteistöä, eikä yhtiön

osakkeita. Esitys Helsingin pitäjässä olevan Brändön yksi- näisen verotilan No 1 ostosta, s. 1. Kertomus Helsingin kau- pungin kunnallishallinnosta vuodelta 1927, s. 11-12

12 Esitys Aktiebolaget Brändö Villastad yhtiön omista- mien maa- ja vesialueiden sekä Brändö Spårvägsaktiebolag yhtiön laitteiden ja muun omaisuuden ostamisesta.

13 "Kaupungin öljyntuonnin keskuksiksi on ehdotettu Sörnäisten nientä, Hietanientä, Herttonientä heti Brändön kartanon itäpuolella, Kivinokkaa, Pohjoissatamaa, Som- pasaarta, Nihtisaarta, Kana- ja Kukkosaaria sekä Hertto- niemen itäistä lahtea. Kun Brändönkartanon ja Kivinokan ostokysymystä käsiteltiin vuonna 1925 ehdotti kaupunki- ninsinööri Lindqvist, että viimeainittu alue järjestettäisiin öljyn tuontisatamaksi. Kivinokan suhteellisesti keskeinen asema keskellä Vanhankaupunginlahtea, pitkä purjehdus- väylä Pohjois- ja Sörnäisten sataman kautta ja Kulosaaren silta, vaikeus järjestää suljettu purkamisallas ja saada hyvä rautatieyhteys sekä alueen vaikea, epätasainen maasto, joka tosin helpottaisi yksinäisten öljyn kokoomalaaksojen järjestämistä, mutta suuressa määrin kallistaisi rautatierai- teitten piteitten rakentamista ovat tehneet sen, että sata- maosasto ei ole voinut puoltaa ehdotusta." Esitys Hertto- niemen tilan ja Turholmanselän rakentamiskysymyksestä.

14 Hämäläinen s. 5.

15 Häyrynen, s. 18.

16 Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallin- nosta vuodelta 1931, s.41. "Kalastajatorpan vuokraaminen. Lautakunta päätti vuokrata Kivinokan kansanpuistoalueella sijaitsevan kalastajatorpan konttoristi G. Berlinille seuraa- villa ehdoilla: 1) vuokra-aika on 5 vuotta; 2) alue käsittää noin 1.4 hehtaaria, josta noin 0.6 hehtaaria on viljelysmaata (tätä nykyä niittyä); 3) herra Berlinille luovutetaan heti kyseessäoleva alue lukuunottamatta niittyä, joka on tois- taiseksi vuokrattu ravintoloitsija R. Joffsilta 6 kuukauden irtisanomisajalla, joten herra Berlin saa haltuunsa tämän alueen 7 kuukauden kuluttua; sekä 4) herra Berlin suorit- taa 500 markan vuosivuokran ja sitoutuu kunnostamaan alueella olevan kalastajatorpan sekä siihen kuuluvan sau- narakennuksen; saunarakennuksessa oleva huone on heti kunnostettava ja luovuttaa herra Berlin sen Kivinokan kan- sanpuiston kesäkartanoille yöpymis ja aterioimis- y.m. tar- koituksiin." Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallin- nosta vuodelta 1931, s.311, s. 356.

17 Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallin- nosta vuodelta 1935, s. 273, Helsingin kaupungin kunnallis- hallinnosta vuodelta 1936, s.294, Helsingin kaupungin kun- nallishallinnosta vuodelta 1939, s.338

18 1930-luvun puolimailla kaitsijanvaimo E. Tiuhonen alkoi myymään omistamassaan kioskissa virvokkeita. Toi- mintaa jatkoi Neiti A. M. Mäkäräinen 1936, mutta myyntikau- den päätyttyä kioskki oli korvauksetta luovutettava kaupun- gille Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1934, s.258, Kertomus Helsingin kaupungin kun- nallishallinnosta vuodelta 1936, s. 275

19 Funktionalistinen kioskirakennus suunniteltiin Elannon rakennuskonttorissa ja siihen kuului myymälän ja kioskin lisäksi varasto ja pieni asunto. Rakennuksessa on peittomaalattu vaakasuuntainen limilaudoitus ja huopakate. Seinä- ja kattopinnat ovat paneloitu, lattia ponttilautalattia. Helsingin kaupunki osti rakennuksen vuonna 1949. Valo- kuva HKMKA G27833, Osuusliike Elanto, Kivinokan kioskki; Helsinki, 2003.

- 20** Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1935, s. 273.
- 21** Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1934, s. 276
- 22** Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1939, s. 338
- 23** Hautajärvi.
- 24** Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1936, s. 191.
- 25** Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1934, s. 276
- 26** Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1938, s. 337
- 27** Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1936, s. 294
- 28** Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1937, s. 47
- 29** Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1937, s. 286
- 30** Kulosaaren kartanon ja huvilakaupungin maa-alueet yhdistävä Naurissaaren silta valmistui 1916.
- 31** Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1937 s. 309.310
- 32** Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1934, s. 276
- 33** Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1934, s. 259
- 34** Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1934, s. 276
- 35** Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1935, S. 259 ja 1937 s.293
- 36** Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1936 s. 294.
- 37** Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1935, s. 273. Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1936 s. 273
- 38** Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1940, s.357
- 39** Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1942 jälkimmäinen, s.36; ja Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1943 jälkimmäinen, s.40
- 40** Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1942, s. 32, 1943, s. 33, 1944, s.30.
- 41** Muun muassa vene- ja kanoottilaiturit korjattiin, ja kansanpuistoon tuotiin korkeushyppytelineet. Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1946 II s. 249, Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1947 II, 219.
- 42** Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1947 I s., 216
- 43** Hautajärvi
- 44** Myös nykyisten majojen rakentamistapaohje pohjaa Ekelundin laatimiin piirustuksiin. Kivinokan kesämaat, rakentamistapaohjeet.
- 45** Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1946, osa II, s.191.
- 46** Gorbato.
- 47** Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1951 osa 2, s.228
- 48** Anttila, s. 27.
- 49** Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1954 osa 2, 202
- 50** Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1957 osa2, 212
- 51** Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1958 osa 2
- 52** Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1957 osa2, s. 217)
- 53** 7500 mk perunamaata vuokrattiin Kunnantyöntekijäin keskusjärjestölle ja jatkui seuraavana kesänä. Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1954 II s. 199.
- 54** Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1950, osa II, s.243
- 55** Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1952, osa II, s. 233
- 56** 1970-luvulla suoritettiin Kivinokan käymälöiden peruskorjauksen loppuunsaattaminen, kioskin kunnostustyöt, teiden peruskorjausten jatkaminen ja ns. Ponnistuksen kentän kunnostaminen. Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1966 II, s. 184-186sekä 1971 s. 273.
- 57** Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1964 II s., 257
- 58** Alapeteri, s.40
- 59** Alapeteri, s. 40
- 60** Pyykkönen
- 61** Suurin yhdistyksistä oli Kivinokkalaiset RY, pienemät ovat JHL, Kivinokassa majaa pitäneen Helsingin Kunnantyöntekijöiden liiton seuraaja, ja Helsingin Ponnistus. Pasanen.
- 62** Yleiskaava 2002, Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto 2003. Helsingin karttapalvelu.
- 63** Pyykkönen.
- 64** Kivinokan osayleiskaava, suunnitteluohjelma, s. 23.
- 65** Kivinokan osayleiskaava, suunnitteluohjelma, s. 29.
- 66** Kivinokan osayleiskaava, suunnitteluohjelma, s. 29.
- 67** Ahlroth.
- 68** Kulosaaren kartanoalueen nykytilaa ja säilyneisyyttä on käsitelty omassa raportissaan: Kulosaaren kartano - ympäristöhistoriallinen selvitys ja kehittämisperiaatteet.
- 69** Kansanpuisto-osasto lakkautettiin 1964, jolloin kansanpuistot siirtyivät uuden ulkoiluosaston hallintaan. Kansanpuistojen nimet muuttuivat vähitellen ulkoilupuistoiksi, vaikka kansan suussa nimitys kansanpuisto säilyikin pitkään.
- 70** Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1949 I, s. 172.
- 71** Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuodelta 1954 II, s. 202 ja 233

Tekijät:	Niina Alapeteri, Elina Renkonen
Julkaisun yhteyshlö:	Johanna Himberg
Julkaisun nimi:	Kivinokka - ympäristöhistoriallinen selvitys ja kehittämisperiaatteet
Sarja:	Helsingin kaupungin kaupunkiympäristön julkaisuja
Sarjanumero:	2021:5
Julkaisuaika:	2021
ISBN:	ISBN 978-952-331-891-5 (verkkojulkaisu)
ISSN:	ISSN 2489-4230 (verkkojulkaisu)
Kieli, koko teos:	Suomi

Tiivistelmä:

Kulosaaren kartanon maihin alun perin kuulunut Kivinokka on kehittynyt viimeisen sadan vuoden aikana kaikille avoimeksi, omaleimaiseksi ja vehreäksi viher- ja virkistysaluekokonaisuudeksi. Kerrokselliseen kokonaisuuteen kuuluvat Kulosaaren kartanoympäristö, Herttoniemen siirtolapuutarha, Kivinokan vanhan metsän luonnonsuojelualue, Kivinokan monipuoliset metsäalueet ja niille sijoittuvat kesämaja-alueet sekä kaikille avoimet ranta-alueet toimintoihin. Kivinokan kansanpuiston juuret ovat viime vuosisadan alkupuolella, jolloin alue toimi työväen virkistyspaikkana. Kivinokan kansanpuisto perustettiin virallisesti vuonna 1931. Alueelle sallittiin kiinteiden kesämajojen rakentaminen 1940-luvun alusta lähtien.

Kivinokan alue on luokiteltu maakunnallisesti arvokkaaksi kulttuuriympäristöksi ja helsinkiläisittäin merkittäväksi kulttuuri- maisemakohteeksi. Kivinokka on osa Helsingin niemeä kehystävää kansanpuistojen ketjua. Virkistys- ja kulttuurihistoriallisten arvojen lisäksi Kivinokassa on merkittäviä luontoarvoja. Kivinokka on säilyttänyt metsäisen yleisilmeensä ja alueella on useita arvokkaita luontotyyppisiä. Kivinokan rannoilta avautuvat merinäköymät ja meren yli avautuvat kaupunkipanoraamat ovat osa Kivinokan identiteettiä.

Kivinokka on siirtolapuutarhaa lukuun ottamatta asemakaavoittamatonta aluetta. Helsinki on käynnistänyt asemakaavatyön, jossa Kivinokan aluetta suunnitellaan virkistys- ja viheralueeksi ja monipuolisesti merellistä virkistystä ja matkailua palvelevaksi alueeksi. Tämän selvityksen tavoitteena on ollut kartoittaa Kivinokan maisematilan kehitysvaiheet ja alueen historiaa sekä arvioida kohteen nykytilaa, säilyneisyyttä ja merkittävyyttä. Työssä on annettu suositukset alueen kehittämiseksi siten, että alueen maisemalliset ja kulttuurihistorialliset arvot säilyvät. Laadittu selvitys toimii alueen asemakaavoituksen ja kehittämisen lähtöaineistona.

Sammanfattning:

Stenudden, som ursprungligen hörde till Brändö gårds marker, har under de senaste hundra åren utvecklats till en för alla öppen, särartad och lummig grön- och friluftsområdesdel. Den skiktade helheten består av Brändö gårdsmiljö, Herttonäs koloniträdgård, Stenuddens gamla skogs naturskyddsområde, Stenuddens mångsidiga skogsområden med små sommarstugor samt de för alla öppna stränderna och deras aktiviteter. Stenuddens folkpark härstammar från senaste århundradets början, då området tjänade som arbetarnas friluftsställe. Stenuddens folkpark grundades officiellt år 1931. Från och med 1940-talets början tilläts små fasta sommarstugor resas på området.

Stenuddens område är klassificerat som landskapsmässigt värdefull kulturmiljö och på stadsnivå betydande kulturlandskapsområde. Stenudden är en del av de folkparker kedja, som omringar Helsingfors udde. Förutom frilufts- och kulturhistoriska värden har Stenudden betydande naturvärden. Stenuddens skogiga allmänintryck har bevarats och det finns flera värdefulla biotoper i området. De havsvyer som öppnas från stränderna och stadspanoramor som öppnas över fjärdarna är en del av Stenuddens identitet.

Förutom koloniträdgårdens område är Stenudden inte detaljplanerad. Helsingfors har satt igång ett detaljplaneringsprojekt, där Stenuddens område planeras till ett frilufts- och grönområde som mångsidigt kan tjäna de marina friluftsmöjligheterna och turism. Målet med denna utredning har varit att kartlägga utvecklingsskedena för Stenuddens landskapsstruktur, områdets historia samt värdera områdets nuläge, hur väl området bevarats samt dess signifikans. I arbetet har rekommendationer för områdets utveckling getts så, att dess landskapsmässiga och historiska värden bevaras. Utredningen fungerar som utgångsmaterial för områdets detaljplanering och utveckling.

Avainsanat:

Kivinokka, kesämaja-alue, kesämaja, kansanpuisto, ympäristöhistoriallinen selvitys, kehittämisperiaatteet

Helsinki

